

Hodžova vláda

Formálně to bude jen nový ministerský předseda a nový ministr zemědělství. Ve skutečnosti to bude nová vláda, a jak nová! Ty, které předcházely, byly zbudovány na povšechných a pružných programových heslech podle nejnepružnějšího stranicko-politického klíče. Jejich výkonnost byla slušná, ale nepřesahovala míru nejnezbytnějších nezbytností. Šlo se kupředu tím bezpečněji, čím drobnějšími krůčky se šlo. Libovali jsme si v tom váhavém pochodování, zejména když jsme viděli, k jakým kotrmelcům a katastrofám hrály v nejrůznějších tóninách a rytmech břeškné marše v našem sousedství. Ale i při tom libování jsme cítili, že chybí širší a vyšší koncepce, vzlet vnitřních, duchových a citových křídel, obrazivost, která povzbuzuje, oduševňuje a elektrisuje. Nechci křivdit Hodžovým předchůdcům, zejména nechci křivdit jeho předchůdci bezprostřednímu. Všichni nás překvapilo, jak pronikavě se tichý Malypetr zahloubával do problémů, které se mu kladly, a jak věrně hájil pravd, kterých se dobral. Jeho rozvaha nebyla bez odvahy. Ale meze jeho osobnosti mu nedovolovaly jiné pojetí etap a cílů, než jaké vznikalo ze suchého souhrnu koalovaných zájmů, a nedovolovaly mu tlumočit toto pojetí jinak než v neutrálním odbarvení. Hodža má netoliko dar konstruktivního myšlení a záměrné akce — má také obrazivost, která promítá cíl daleko za obzor běžného politického kalendáře, a umí se o něj sdílet psaným i mluveným slovem s veřejností. Temperament vůdčí osobnosti taky v politice je nakažlivý a jeho radius zasahuje bližší i vzdálenější kruhy. V Hodžově kabinetě i Šrámek bude víc Šrámkem a Bechyně víc Bechyněm než v jiném — tímto vládním šéfem oživne celá naše politická paleta. To je výhoda nebo také nevýhoda a nebezpečí, jak kdy. Bude to pravděpodobně rychlejší jízda, která zpravidla rychleji dosahuje cíle, které ovšem také někdy cíl uniká snáze než prosulému „pomalému spěchu“. Jenže tempo dnes určuje svět a ne domovina, a podobala-li se povaha obou Hodžových předchůdců více povaze našeho prostředí, podobá se zato Hodžova více povaze naší doby.

Dr. Hodža se chápe vedení vlády mocí své osobnosti. Vědělo se už dlouho, že je to „přicházející muž“. Bradáčova smrt ve spojení s některými osobními tendencemi v agrární straně jeho příchod uspíšila, ale přichází proto, že v něm strana právem spatřuje a koalici prezentuje svého nejschopnějšího kandidáta. „Vrátí se, bude-li chtít, záleží to jen na něm“ — řekl o něm nejkompentnější činitel v tomto státě už ve dnech jeho odchodu před sedmi lety. Tehdá odcházel pro konflikt s jiným resortním ministrem, ale v tom konfliktu nepodlehł proto, že byl mocensky slabší, nýbrž proto, že nebyl v právu, neboť jen proto ho tehdá ani opora nejmocnější strany nemohla udržet. Vrací-li se, je to právě důkaz, že léta politického ústraní a závětrí moudře věnovaná meditaci

i plánu, neubrala nic z jeho posice ve straně vlastní a spíše ukázala než zastřela jeho upotřebitelnost u kormidla státu. Zkušenější než odcházel stojí tu dnes na svých nohou, z ničí protekce a přízně, ze žádné konjunktury. Stojí tu, protože je ho zapotřebí.

Ferdinand Peroutka napsal, že se v agrární straně příliš rychle opotřebovávají muži, kteří na prvním politickém místě věnují svou práci státu, a kteří pracují tak s kompromisy, jak je v koalici nutno. Bojí se dojmu, že agrární strana jmenuje toho ministerským předsedou, čí vliv touží omezit, a ujišťuje, že to neříká jen ve prospěch odcházejícího Malypetra, ale také ve prospěch přicházejícího Hodži. Řekl bych na to, že starost, aby nespádl, může mít s úspěchem jen ten, kdo je v sedle. Péči o shodu agrárních ministerských předsedů s jejich stranou musí koalice nechat jim a jí. I zde platí, co bylo o Hodžovi řečeno, když před sedmi lety odcházel z vlády. Na něm záleželo, aby se vrátil, na něm záleží, aby vydržel, co teď začíná. Starost koalických stran, všech dohromady, by spíše mohla být, bude-li také trvá ní Hodžovy moci tak podmíněno jejich souhlasem nebo nesouhlasem, jako jest jejich souhlasem podmíněn její příchod, a náleží-li opravdu dr. Hodža k oněm mužům, kteří „pracují tak s kompromisy, jak je v koalici nutno“. Komunisté straší, že s Hodžou přichází fašismus a diktatura; Henleinovci se těší, že Hodža povalí Beneše nebo aspoň jeho politiku; nacionálové se těší, že Hodža zatočí se socialisty; autonomisté chtějí svéztí svou věc ve voze Hodžova regionalismu; agraristé doufají v nové ceny, monopoly, moratoria a odpisy; inflacionisté se těší, že Hodža vyřídí Engliš; i Stříbrný si cosi slibuje a v cosi doufá. Nuže, nikdo se o tom nemyl, že obě vládní socialistické strany stejně jako strana lidová mají dnes — píšu tuto úvahu ještě před rozhodnutím — v moci, aby svým odporem Hodžův příchod v čelo vlády zmařily. Agrární návrh se klade, ale nevnucuje: Není čí m jej vnutit a není ani ký m. Přes to (nebo právě proto) jsem přesvědčen, že koalice Hodžovo náclenictví přijme. Je to dobře, nebo je to lehkomyšlnost?

Přijme-li koalice Hodžovo vedení, učiní to, protože je dnes v čele vlády právě takového muže jako je dr. Hodža z a p o t ř e b í. Československá demokracie nevystačí dnes s vedením konservativním, potřebuje také tvořivé energie, která by vládu a většinu, složenou ze všech stran k odpovědnosti povolaných a odpovědnosti schopných, učinila populární. Že se k sympatickým projevům, tlumočícím směry a tužby politiky pozitivní, připojil také potlesk politického podzemí, není bez Hodžovy viny. „Zlo, které lidé činí, žije po nich, čin dobrý bývá pochován s jich kostmi.“ Že však tento řečnický pesimismus nad mrtvolou Caesarovou přece jenom neplatí tam, kde jde o živoucí, přemýšlivou a vyvíjející se osobnost, jest nejlépe vidět na případě dra Hodži, když přes vše, co bylo, jsou odpovědné strany a odpovědní lidé hotovi uložit právě jemu, aby byl hlavním pořá-

datelem toho, čo bude. Je to dobre a ne n í t o ľe h k o m y s l n o s t . Úč e t t o h o t o n i k t e r a k s t a r e h o S l o v á k a , k t e r ý v š a k p o č e t e m p o l i t i c k ý c h l e t j e z n e j s t a r š í c h č l e n ů p a r l a m e n t u , j e p r e s s v o j e n e h o r á z n á p a s i v a b o h a t ě a k t i v n í .

Jaký jest Hodžův vztah k politickým stranám?

Přede vším jest důležito, jaká bude jeho posice ve straně vlastní. Malypetr a Udržal měli jako zmocnění své strany vedle sebe jejího úřadujícího místopředsedu, za Hodžova ministerského předsednictví stane pravděpodobně volbou valného sjezdu dosavadní úřadující místopředseda v čele strany jako první nástupce Švehlův. To by však Hodžovu posici oslabovalo jen tehdá, kdyby právě důvod, pro který ho strana posílá v čelo koalice, nebyl v něm samotném. Agrární strana jest sice mocná, ale také její moc, všechna, jest podmíněna koalici. Co dovede dr. Hodža udělat pro mohutnost, úspěch a oblibu své sněmovní většiny, tím se automaticky utvrdí také jeho posice ve vlastní straně. Bítevní i pracovní pole vládního šéfa je stát. Tam se rozhoduje o jeho úspěších a o jeho vítězstvích. Oč tedy více než tomu bylo u jeho předchůdců závisí posice Hodžova na výsledcích jeho vládnutí, o to bude nepohodlnější než byla jejich, ale to je dobře: Pohodlný boj, jakýpak boj, a pohodlná práce, jakápak práce?

Bez obtížných komplikací bude ovšem také vztah nového premiéra k agrárikům německým a také němečtí křesťanští sociálové se s tímto „velkým rodičem“ německého aktivismu dohodnou snáze než s kterýmkoli jiným politikem. Neúčast této strany na vládní většině jest nelogická a jí samotnou celkem nezaviněná. Je to jen šest hlasů, ale je to také jeden z nezglajchšaltovaných dosud směrů německé politiky a těch je zapotřebí hledět si pozorně.

Tvrdí, ale ve svém jádře zato stravitelnější oříšek je slovenský autonomismus. Na tomto poli chyběl až dosud koalici všechen program i všechna taktika. Hlinka nestačí opakovat, že československou jednotu porušit nechce, jde tedy jen o to přesvědčit ho, které z jeho tužeb jsou bez porušení československé jednoty splnitelné, a které splnitelné nejsou. Tak se nám nevede ani doma, ani ve světě, abychom si mohli bez těžké škody dovolit ustavičné odsunování tohoto smíru a ustavičné jeho ztěžování netaktnostmi a netaktičnostmi. Lidé, blízcí Švehlovi, vědí, jak soudil o Hlinkově nitranském bengálu, ale také o ledačem, nač si Hlinka tím bengálem svítil. V z á s a d n í o p o s i c i p r o t i k a ž d ě m u k o a l i c i n í m u r e ž i m u j s o u k o m u n i s t é , t ř e b a ž e s e k n í u ž t a k h l u c n ě n e h l á s í j a k o s e h l á s í v a l i ; v z á s a d n í o p o s i c i p r o t i k a ž d ě m u m o ž n ě m u r e ž i m u v n a š e m n á r o d n í m s t á t ě j s o u d o s u d n ě m e č t í n a c i o n á l o v é , t ř e b a ž e s i t o h o n e j s o u s a m í a n i z p l n a v ě d o m i ; o h r o ž e n í s o c i á l n í i n á r o d n í i r e d e n t o u m u s í m e b ý t i j e d n o t n í a s p o ů v ú s t a v n í m č e s k o s l o v e n s k é m k m e n u s v ě h o s t á t u , a t u t e d y j e s t o p o s i c e n e j v ě t š í s l o v e n s k é s t r a n y s h l e d i s k a s t á t n í h o b e z p e č í z p u n ý p ř e p ý c h . Z a v l á d y , k t e r é b u d e p ř e d s e d a t S l o v á k , b u d e o v š e m i v d a l e k é c i z i n ě j a s n o , m n o h o l i v í r y z a s l u h u j í r e č í o ú t i s k u S l o v á k ů a s l o v e n č i n y v n a š í r e p u b l i c e . A l e v ý z n a m H o d ž o v y v l á d y b u d e v í c e j e š t ě v t o m , c o d o v e d e p o d n i k n o u t , a b y t y r e č í a s p o ů v n u v n í t ř h r a n i c u ž p ř e s t a l y .

Volat do většiny slovenské a německé katolíky, není to totéž jako chystat reakční instrument reakční vládě? Nikoli, není to totéž. Přede vším není reakce jako reakce. Šrámkova politika na př. je už hezkou řadu let dobře akční a její reakčnost jest spíše zvápenělá než kvetoucí. Není reakce všechno, co nosí kolárek, a není pokrokové všechno, co je nemodlené. Na hospodářském a sociálním poli je dnes Šrámkova politika spolehlivým sekundantem socialistického a průmyslového tábora proti některým snahám reakčním. Hlavní však jest, že i kdyby opravdu byl dr. Hodža politik reakčních chutí, po instrumentu, jehož pomocí by je chtěl ukojit, ohlížel by se marně, neboť socialisté jsou dnes v takové situaci, že nejsou odkázáni na pouhou důvěru k němu, majíce záruku ve své vlastní síle, v parlamentním rozvrstvení a v celé vnitřní i mezinárodní situaci. Ale zase by bylo málo, kdyby Hodžova kvalifikace k vedení vlády byla jen v tom, čím nehrozí, a ne v tom, co slibuje. Bylo by málo, kdyby Hodžův vztah k socialistickému táboru, s nímž má a chce spolupracovat, vyčerpával se jen respektováním vzájemných mocenských poloh, a kdyby v něm nebylo nic kladného a konstruktivního.

Není náhoda, že se socialisté nedívají na dra Hodžu jako jeden z oněch obludných zjevů, které drtily dělnická hnutí v našem bližším i vzdálenějším okolí, a že ani vzpomínky na Hodžovu občanskou koalici jim nevnukají obavu, že by se chtěl řídit fašistickými vzory. Není náhoda, že se socialisté zásadně nezdráhají svěřit vedení vlády velkému celnímu boji z roku 1926 a neúnavnému vymahači nových zemědělských monopolů ještě z roku 1935, a to v době, kdy všichni víme, že je teď na průmyslu, aby předložil politice svůj bědný účet. Nelze to vysvětlit jinak než důvěrou, že Hodžovo určení přední je stát a ne agrarismus, jako byl stát přední určení Švehlovo a jako jest stát a žádný ismus přední určení našich nejlepších vůdců socialistických.

Leží přede mnou článek, který napsal dr. Hodža právě před patnácti lety do měsíčníku Služba, a který je nadepsán příznačnými slovy: Socializácia — nie heslo, ale pracovný program. Jsou v něm věty, které neztratily zvuk ani aktualitu:

„Zaisté musí ist' obnova hospodárska s obnovou sociálnou ruka v ruke, lebo výroba i so svojim vzrastom podmienená je úpravou nesrovnalostí sociálnych a tato zase navzájem zvýšením výroby. Citime všetci, že celý tento problém octnul sa na mrtvom bode. Čím ďalej budeme hnilými kompromismi alebo utopiami oddalovať jeho rozuzlenie, tým hlbšie ponoríme do krízy i spoločnosť i výrobu — i štát. Ako, kým rôzne skupiny predhánajú sa v radikalizme, zákonodárstvo ešte nedospelo ani k takej zásadnej alebo rámcovej obnove štruktúry v priemyselovej výrobe, k akej sa dostala majetková politika poľnohospodárska. Nemať zákona o pozemkovej reforme, znamenalo by diskvalifikovať na štátotvornú prácu i agrarism. Z toho vidieť, že problém nášeho štátu a jeho vlády a správy je v podstate problémom sociálno-politickým a nebude u nás stálej vládnej sústavy, nebude pravidelného štátneho života, kým v otázke socializácie nedospějeme k určitému zákonodárnemu kroku. — Hospodárske jestvovanie nášeho štátu závisí od výkonnosti priemyslu, jeho trvanie politické od štátotvorného naladenia jeho pracujúcich vrstev.“ —

Dr. Hodža naznačuje pak možnosti zákona o fakultativních výrobních a obchodních společnostech s dělnickým podílnictvem.

Konkrétní závěry jsou tu vedlejší. Hlavní je pozna-
tek o hospodářské diskvalifikaci průmyslového děl-

nictva pro státotvornou náladu a práci a o závislosti hospodářské existence státu na výkonnosti průmyslové. Překout tyto poznatky v činy, bez shnilých kompromisů a bez utopií, dostat se zase kus cesty dále k obnově hospodářské a sociální — není to základ kladné součinnosti právě t o h o t o agrárníka se státotvorným socialismem?

Věříme, že Hodžův odchod z ministerstva zemědělství je o d p o u t á n í od jednostrannosti, a že jeho postup v čelo vlády se děje s plným vědomím odpovědnosti za stát a za politické zabezpečení v e š k e r é práce a výroby, s vědomím, jež ostatně nechybělo ani jeho předchůdcům.

Hodžova vláda má před sebou v celku tytéž otázky a úkoly, které měla Malypetrova. Hlavní z nich: Spravedlivé a účelné vyrovnávání zájmů průmyslových a zemědělských, ochrana práce proti spekulaci a hledání ztracených trhů pro její výrobky, rozpočtová rovnováha bez valutárních houpaček a kumštů a bez újmy náležitě národní obrany v sousedství vojáckých a nepokojných států. Nade všim opatrný i pevný krok v mezinárodní politice. Hodžova vláda nebude měnit osvědčených lodivodů uprostřed všech těchto a mnohých jiných úskalí, písečín i vírů, a kdo si od ní slibuje politickou kratochvíli nebo dobrodružné vzruchy, těší se marně. Minulost viděla Hodžu ve sporu s Benešem i s Englišem, ale tehdá jsme žili v dobách u srovnání s dnešními idyllických. Vrací se Hodža, ne minulost. Vrací se, aby sloužil svému národu a státu na nejdopovědnějším místě a na prahu budoucnosti, která může být temná i světlá. Věřím-li, nejsem sám, kdo věří, jak ukazuje celý kruh jeho spolupracovníků, z nichž žádný není nedobrovolný. Věřit je více než vědět, víra je postulát a závazek.

„Lidu musí stát říkat veliká slova, stavět před něj veliké myšlenky a veliké problémy, neomezit se jen na obyčejnou správu.“ Tak to řekl Mussolini a neměl nepravdu, — záleží jen na tom, v č e m hledáme velikost. Věřím, věříme, že dr. Hodža, který má dar myšlenky, slova i činu, věnuje tento dar ve chvíli, kdy na něm spočinula celá tíha odpovědnosti, velikým účelům našeho národního probuzení a osvobození. Všechno, co je v něm samém dobré, mu pomáhej, abychom všichni rádi pomáhali jemu.

Jaroslav Stránský.

p o z n á m k y

Pozdvižení lidu u „Národní Politiky“

Na budově „Národní Politiky“ v Praze byla odhalena pamětní deska, která má připomínati, že před vývěskou „Národní Politiky“ vzalo počátek památné pozdvižení lidu pražského, které projevilo revolučním slovem i činem, že nadešel den osvobození. Před nějakou dobou již pouhý úmysl, dáti tuto desku na budovu „Národní Politiky“ vzbudil ostrý odpor i nesouhlas. Mnozí cítili totiž, že tato deska, která několika slovy se zmiňuje o vzniku 28. října 1918, se trochu nehodí k celému duchu „Národní Politiky“. Za války totiž „Národní Politika“ se netlačila do řad těch, kteří se zasadili o uskutečnění národní samostatnosti. — Ale nic naplat: tam, na Václavském náměstí, před „Národní Politikou“, to 28. října 1918 začalo. Začalo to tak energicky a rychle, že to mnohé z českých politiků doma postavilo před to, čemu se říká: fait accompli. Proto jsou lidé, kteří dosti neradi čtou tuto kapitolu z domácího odboje, která ukázala jednu závažnou věc: že t. zv.

domácí odboj nedělali jen politikové, ale že vynikajícím podílníkem, samostatným činitelem byl český lid. Ale do této otázky se již zakouslo několik lidí, kteří chtějí zjistiti, jak to skutečně bylo a historie domácího odboje, zejména v závěrečných kapitolách, bude jednou zkorigována proti tomu, jak ji pojali a založili někteří mužové 28. října. Můžeme se klidně smířiti i s tím, že tato deska visí na „Národní Politice“. Byl-li úmysl dáti svědectví historii bronzovou deskou, má tato deska svoje opodstatnění. Říká jen pravdu, i když ji říká slovy dosti nejasnými. Ale do celé této historie dostala se „Národní Politika“ jen jako Pilát do kreda. Šlo o pozdvižení lidu; nešlo o pozdvižení „Národní Politiky“ a ještě méně o pozdvižení jejich akcionářů.

V. G.

„... vesměs příslušníci SdP“

Byla odhalena vyzvědačská aféra a bylo zatčeno — prozatím — 28 lidí. A u většiny čteme: příslušník SdP Obhájce SdP — jsou i čeští obhájcové SdP — řekne: nelze stranu činit odpovědnou za to, co provede některý z jejich příslušníků. To je pravda, proti které se v naší politické straně velmi často hřeší. Jisté politická strana nemůže za všechny činy svých jednotlivců. Ale i v politice platí zákon velkých čísel jako ve statistice. Kdyby byly případy, že příslušníci SdP. jsou zatýkáni pro konflikty se zákony republiky, ojedinelé, mohlo by se říci: jedná se o činy jednotlivců. Ale je-li těchto případů mnoho — a jest jich mnoho — nastává platnost zákona velkých čísel a nutno dospěti k závěru, že přece jen jest určitá souvislost mezi politickou povahou a podstatou SdP a tím, že právě členové SdP mají co nejvíce dělat s paragrafy zákona na ochranu republiky. Konrad Henlein jest vůdcem, Führerem SdP, vůdce strany, který si nedovede udělat pořádek ve své straně, není jejím skutečným vůdcem. Nebo je neupřímným vůdcem.

V. G.

Před valnými hromadami studentských spolků

V krátké době budou konány skorem na všech fakultách našich vysokých škol výroční valné hromady studentských fakultních spolků. Tyto spolky jsou většinou v rukou pravicových studentů, kteří udělali ze spolkových místností sekretariáty národního sjednocení. Při získávání většiny má pravice lehkou práci. Průběh valných hromad určují skorem vždycky příslušníci prvního semestru. Těm vše na universitě čpí dráždívou novotou — přijdou v plném počtu, a, ačkoliv jsou ve spolku nováčkové, množstvím svých hlasů určují osudy spolku na další rok.

Jak vypadá takový první semestr? Naši maturanti přicházejí většinou na půdu university s nacionalismem úplně romantickým, s docela nejasnými představami o politickém dění ve státě a v ostatním světě. Funkcionáři se vmísí na přednáškách mezi tyto kolegy a začínají poukazovat na nepřipravenost posluchačů, na nedostatečné vybavení pracoven, na peníze, věnované německým universitám (které ve skutečnosti mají stejné potíže), a kdo tím vším je vinen? Samozřejmě protinárodní, Němcům zaprodaná vláda! A my, národně uvědomělí studenti se svými poslanci odstraníme tyto zlořády, jen jak vyhraje volby na valné hromadě. Toto je první etapa, brzy přijde druhá etapa: „vším jsou vinní židi!“ Že je nedostatek pitevneho materiálu, že laboratoře nevyhovují, že se nespíchá se stavbou potřebných budov — na tom mají jedinou vinu ve vládě sedící a stát na všech stranách okrádající židomaxisti. Profesionální štváči, za silné podpory svého tisku, připravují a vyvolávají onu známou, zlověstnou náladu bouří a bitek, a týden před valnou hromadou přichází etapa třetí. Na universitu začínají docházet poslanci národního sjednocení, a svými proslovy studenty úplně zradikalizují.

Výtržnosti jsou konány skorem každého roku, a vždy ve jménu nějaké velké ideje. Jednou proti zahraničním studentům, pak proti německým filmům anebo proti státnímu rozpočtu, jindy zas pro insígnie, letos proti snížení stipendií (ačkoliv Dr. Krčmář studentské deputaci jasně prohlásil, že není mu ničeho známo o tomto snížení) — tedy výmluva se najde vždy. Vedení spolků všemožně usilují přenést tyto kravaly na ulici, kde dostanou vítaného pomocníka v politické periferii. Na Václavském náměstí se hejslovaní, vytloukají se výkladní skříně, strhují se obchodní štíty, a večer přijdou rozjaření studentici přímo z demonstrace na valnou hromadu, kde pak samozřejmě jdou se svými vůdci z ulice. V těchto chvílích nastává přerod indiferentního studenta v národního sjednocence. Středoškolač, obávající se dosud trestu snad pro každý hlučnější projev, může se najednou za vůdcovství lidí starších

a vážnějších dosyta vykřičet a vybourit, ba dokonce je v určité části tisku chválen a vybízen k dalším kouskům.

Ale ještě i jiným způsobem snaží se pravice získávat (a často i získává) většinu ve studentských spolcích. Před třemi lety vydala národně demokratická Mladá generace heslo dobytí největší studentský podnik, Akademický dům, dosud spravovaný levicí (A. D. prodává laciné obědy, má rozsáhlé studovny a největší čítárnu republiky, takže je převážně vyhledáván chudými studenty z venkova). Členové vzpomenuté Mladé generace začali houfně vstupovat do A. D., takže ředitelství tohoto podniku, překvapeno množstvím přihlášek, vyšetřilo příčiny toho, proč vstupují do A. D. synkové universitních profesorů, pražských továrníků a velkouzenářů. Jen energické vyšetření celého pozadí této aféry zabránilo tenkrát tomu, že A. D. nepřešel do rukou pravice. A že postup ředitelství byl správný, to dosvědčuje rozhodnutí komise, za předsednictví ministra dr. Krofity, které byl celý spor předán k rozřešení, a která dala vedoucím A. D. za pravdu. — Na valné hromadě Všehrdu se stal minulého roku ten případ, že revisor najednou odvolal svůj podpis, jimž schvaloval účetní uzávěrku, naneštěstí při náhlé revizi zjistil schodek Kč 5000.— za rozdané legitimace. Komu je pravicový výbor rozdala a za jakým účelem, to si můžeme lehce domyslet. — V den voleb do Všehrdu jsou národní studenti autobusy svážen z blízkých i vzdálenějších měst — to jenom proto, aby většina na každý případ byla zajištěna. Účty za autobus vyrovnával pak sekretariát národní demokracie.

Na valných hromadách pak dostávají pravičáci svého největšího a nejnebezpečnějšího spojence — profesory a docenty. Je smutnou pravdou, že naši vysokoškolští učitelé raději propagují myšlenky Hodáčovy, Preisovy, než ideje naší demokratické ústavy. V čem záleží jejich pomoc? Schůzi zahajuje vždycky děkan, a již ten obvykle ve svém proslovu snaží se zstrašit opoziční levici. Zvláště smutně se proslavil minulého roku tímto způsobem děkan lékařské fakulty Dr. Hanák. Důrazně požádal levici neprotahovat schůzi zbytečně dlouhými řečmi (rozuměj kritikami), neměně důrazně ji požádal o zachování klidu (mlčel však, když pravice sborově řvala „nic než národ“ a „prýč s židy“), a svou řeč ukončil myšlenkou, že, když se opoziční nelíbí ve spolku ať odejde, vždyť si může založit svůj vlastní spolek. Po děkanově řeči přijdou pozdravy zástupců stavovských spolků, a protože z nepohoditelné liknavosti pokrokové korporace nevysílají svého delegáta, opět vyznívají všechny pozdravy ve prospěch pravice. Pak konečně dojde k rozpravě o zprávě výboru o jeho činnosti za uplynulý rok. Výbor prosadí pomocí svých lidí, že řečnická lhůta je ustanovena nanejvýš na pět minut. Když přece jen se podaří některému opozičníkovi odhalit liknavost spolku, zbytečné vyhazování peněz na bezúčelnou reprezentaci, anebo dokonce prorazit svým návrhem, vždy se rychle najde některý vlastenecký profesor, který svými slovy uhasí již již hořící koudel, neboť proti slovům profesorů a docentů se nesmí nikdo ozvat, byla by to urážka člena profesorského sboru, co by mělo pro onoho odvážlivce následek vyloučení ze schůze, anebo dokonce ze spolku. A kdyby někdo se byl býval odvážil jen slovem kritizovat čistě politické řeči Dominovy, byl by vyloučen pro urážku rektora ze všech universit republiky.

Nedivme se, že profesori působením na nižší semestry tolikrát již zachránili studentské spolky pro pravici, vždyť nám všem byli na středních školách i od rodičů kladení za vzor a příklad universitní profesori. Když se konečně po takové všestranné pomoci podaří pravici dobytí vítězství, pak je tato draha zaplacená a nezasloužená kořist v „Národních listech“ i v „Poledním listě“ oslavována jako „živelný vzrůst nacionalismu“, „oživení starého českého vlastenectví“ a „zdravující porážka materialistického světoobčanství“. Nuže porážku netřeba vůbec brát tragicky. Jestliže po tolikerých demonstracích, po tak skvělém financování politickými sekretariáty, po tak účinné podpoře tisku a periferie, po přímo teroristických zákrocích profesorů urve demokratická opoziice 40—49% všech hlasů, ba dokonce ve vícero spolcích vítězí; jestliže víme, že v každém spolku máme celé stovky mladých, nadšených lidí, nemajících sice financieri, ale zato věrnou oddanost k demokracii, soudnost, nesedající každé demagogii na lep — za takových okolností nemusí se naše demokracie bát o novou budoucnost!

E.

U nás a v SSSR

Lidé, kteří se byli podívat v SSSR., hovoří často o radostné práci, kterou tam viděli. Lidé v SSSR. jsou živými podílíky toho, na čem pracují. Mají víru v to, na čem pracují. Cítí, že jsou nejen účastníky, ale i podílíky — byť malými — velkého budování. Znájí nedostatky díla, na kterém pracují; jsou živi naději, že jednou bude lépe. Vytknou-li jim někdo nedostatek jejich práce, nedostatek stravy, bydlení, doznají to. Ale řeknou: bude lépe.

Lidem, kteří od nás byli se podívat v SSSR., se tam líbilo. Položte jim však otázku: chtěl byste, chtěla byste tam zůstat? A dostanete odpověď: ne, nechtěl bych, nechtěla bych. Což jest důkazem, že dnešní rusofilství našich rusofilů neproniká jejich duši. Ano, líbilo se jim tam. Ale zůstat by tam nechtěli. To proto, že svoje pražské pohodlíčko by nedali za nepohodlí lidí v SSSR., kteří více než chlebem jsou živi — a to je na nich silné a krásné — vírou v dílo.

Rusofilství dnešních dnů pro nás prospěch i pro prospěch SSSR. jest potřebí zbavití dvou kazů: snobství a nekritičnosti. Což zčásti není kapitola nová: naše předválečné rusofilství bylo také nekritické; vidělo zcela jiné Rusko, než jaké Rusko ve skutečnosti bylo. Jest proto dobře, že novináři a spisovatelé z SSSR. při své návštěvě u nás mluvili velmi otevřeně. Jestliže někteří naši rusofilové, milovníci SSSR., považují za své poslání chválit vše, co v SSSR. viděli, vše, o čem z SSSR. četli, potvrdili novináři a spisovatelé z SSSR., že jest mnohé, co zasluhuje chvály a uznání i u nás. Poznali a uznali na př. že náš dělník pracuje rychleji a lépe než dělník z SSSR.; je to přirozeno. Pracovní tempo v SSSR. jest dnes hotovým zázrakem proti širokému ruskému „ničevu“ z doby předválečné. Ale jest pomalé proti našemu pracovnímu tempu. U nás jest řada lidí, kteří chválí vše, co jest v SSSR., a domnívají se, že tuto chválu posílí tím, když budou ohrnovati rty nad vším, co jest u nás. Nuže: tito lidé nepomohou ani SSSR., ani nám. Jsou to — jak bylo jednou řečeno — kibicové revoluce.

Je-li styl práce v SSSR. radostnější, má to svoje důvody. Je tam jeden směr, jeden režim, jeden cíl. U nás práce politická jest méně výrazná. Ale je ne méně záslužná a potřebná. Práce v demokracii má šedivější barvy proti práci v režimech, které mají jeden směr a jednu barvu. Koaliční práce jest méně půvabná než práce jednoho politického směru. Ale je to práce, v které možno vykonati právě tak mnoho jako v jiných režimech. Kdyby někteří rusofilové, milovníci SSSR., místo chvály SSSR. našli si u nás kousek, na kterém by pracovali, bylo by snad lépe.

V. G.

Případ dra Davida

V poslední „Přítomnosti“ se zmínil dr. V. Bouček o případu dra Davida z ministerstva obchodu a uvedl tři podstatné skutečnosti:

1. že disciplinární komise dru Davidovi — který přijal více než 100.000 Kč — udělila důtku,
2. že dr. David zakrátko byl navržen k povýšení, které
3. zmařili ministerský předseda a ministr obchodu.

Je potřebí se k tomuto případu vrátiti. Představme si, jak se mohou poměry ve státní administrativě vyvinout, budou-li státní úředníci vědět, že za příjem částky, kterou státní úředník neušetří za celý život, budou potrestáni (jen) disciplinární důtkou. Představme si, že státní úředníci budou vědět, že ani příjem částky přes 100.000 Kč nemusí ještě bránit povýšení. Dr. V. Bouček uvádí, že povýšení dra Davida zmařili ministerský předseda a ministr obchodu. Ale tu jest právě otázka: jak se to stalo, že vůbec byl navržen k povýšení? Jsou tu dvě možnosti: buď ten, kdo dra Davida navrhoval k povýšení, nevěděl o tom, že dr. David poměrně nedávno stál před soudem; to by bylo důkazem velké neinformovanosti. Jest možnost druhá: že ten, kdo dra Davida navrhoval k povýšení, o jeho případu poměrně nedávno věděl a přes to ho navrhoval k povýšení. Zmařili-li ministerský předseda a ministr obchodu toto jmenování, činili tak proto, že věděli, že musí napravit chybu toho, kdo dra Davida navrhoval k povýšení. Jest potřebí, aby ministerstvo obchodu vyložilo celou věc. S jakými pocity takové zprávy mají čísti ti státní úředníci, kteří při své práci, která není vždy příjemná, hledají také oporu ve svém vědomí, že jednali dobře, správně a poctivě?

V. G.

Proč máme nedostatek vhodných lidí?

Po úmrtí předsedy poslanecké sněmovny Bradáče zjistila naše nejsilnější politická strana, že má málo lidí, kterým může svěřiti nejdůležitější funkce. To ostatně neplatí jen o republikánské straně. I u ostatních stran je tomu podobně, ne-li ještě hůře. Tim není řečeno, že by byl nedostatek kandidátů. Ale bude — nezmění-li naše politické strany svoji praxi — stále větší nedostatek lidí, kteří by zítra nebo pozítří mohli převzít některou důležitou státní nebo politickou funkci. Generace, která dnes vede naše veřejné věci, má velmi málo smyslu pro výchovu svých nástupců. To jest jeden z důsledků toho, že má velmi málo smyslu pro generační problém, pro otázku mladých, pro otázku, jak připravit mladé politické síly pro veřejnou práci. Jen ten provede svoji veřejnou práci dobře, kdo se postará o to, aby po něm přišli lidé, kteří by chtěli a dovedli pokračovati v jeho práci, i když budou snad hledat jiné cesty a i když si zvolí jiné pracovní metody. V našich stranách jako by byl pravý opak: strach z nástupců. Náš politický život pracuje s jednou politickou garniturou. I nejlepší garnitura se musí nakonec opotřebovat. Ministr Nečas byl velmi vlídně uvítán při svém příchodu; to také proto, že lidé — a mají k tomu své důvody — chtějí viděti v čele našeho politického života jiné, nové lidi.

V podstatě tato touha po nových lidech jest zcela přirozená. Nová generace pomalu nastupuje. Tvoří již velké kádry nových voličů — ale v čele našeho stranického a politického života stále zůstávají titíž lidé; nedovedou-li politické strany včas si vychovat novou garnituru, stojí před tím, že čelná místa budou musit obsazovat, jen aby byla nějak obsazena, aniž tyto funkce budou v rukou skutečně dobrých. I s lidským materiálem v politické práci se musí zacházet podle určitého plánu. Ani v čelo místní organizace nedostane se člověk bez nějaké přípravy. Ale politické strany nemají smyslu pro to, aby si vychovály svoje lidi, aby je měly připravené, až budou chtít nebo musit poslat nového člověka na ministerské křeslo. Tento nedostatek lidí, kteří by se připravovali na vedoucí činnost politickou, působí i k tomu, na co si dnešní vedoucí generace politická právem stěžuje: lidé jsou přetížení. Jsou přetížení také proto, že nedovedli si najíti spolupracovníky, v nichž by si vychovali svoje nástupce a zástupce. V. G.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Polevila hospodářská krise?

Připomínají-li mi dnes četní čtenáři této revue serii mých článků o tragickém vývoji nezaměstnanosti u nás a o soudobé hospodářské krizi, a žádají-li, abych odpověděl jasně a objektivně na otázku, zda hospodářská krise polevila, je to úkol nepřilíš příjemný a ještě více nesnadný. Je sice pravda, že mé úvahy byly naplněny duchem optimismu, ale současně připomínám, že jsem v nich často narážoval, že bez politického uklidnění, bez návratu důvěry mezi lidmi a národy a bez přestavby vnitrostátních i mezistátních hospodářských systémů není naděje na podstatné zmírnění hospodářské krise.

Trvalé příčiny krise.

Chceme-li skutečně upřímně a objektivně na tuto vážnou otázku dáti odpověď, musíme si připomenouti, co se vše stalo. Poválečný svět nelze srovnávat s předválečným, nejenom pro změny státních území a pro změnu ducha výroby i spotřeby a pro zvýšený smysl a zájem lidí o vše, co se děje v hospodářství, nýbrž hlavně proto, že kapitalistické hospodářství předpokládalo rozdělení světa na oblast kapitalistickou, jež zpracovávala levné suroviny z oblasti nekapitalistické, mnohokrát větší, a zásobovala ji hotovými výrobky, financovala ji, obstarávala za ni všechnu dopravu a vykonávala do značné míry i politicko-hospodářské řízení věci této nekapitalistické oblasti. Válka způsobila, že nekapitalistická oblast, jsouc sama na sebe odkázána, neboť kapitalistická oblast byla zaujata ničením statků a lidí, se kapitalisovala. Po válce oddělování států, zužování vzájemných styků a konečně krise vedla k in-

dustrialisaci zemědělských států a částečně i k reagraci průmyslových států. Tím se ještě více zaškrcovala výměna zboží a tak byl dán jeden z hlavních podkladů soudobé krise, vedle celé serie jiných důvodů. Jak vidět, důvody krise jsou povahy značně trvalé a předpokládají hospodářskou přestavbu, aby se skutečně mohly věci vyvíjet ke zvyšování životní úrovně širokých vrstev lidových. Potrvají-li tyto předpoklady, musíme počítat v nejlepším případě se soudobým životním standardem, který však růstem populace, zastavením výstřehovalectví a technologickými změnami ve výrobě povede k ustavičnému poklesávání životní úrovně pracujících lidí v Evropě.

Průběh krise.

Nejlepším rokem konjunktury v poněkud již stabilizovaných poválečných poměrech byl rok 1929, od něhož se datuje ustavičný pokles až do r. 1932 v průměru světovém, u nás pak, kteří se o rok až o půldruhého roku za světovým vývojem opožďujeme, do roku 1933, kdy byla hospodářská krise na nejnižším bodu. Světový obchod poklesl o plné dvě třetiny. Evropské státy, jejichž zahraniční obchod se zmenšil „jenom“ o 55 procent, patřily mezi nejméně postižené. Československý zahraniční obchod poklesl o 72%, tedy na pouhých 28% obchodu z r. 1929, tedy bezmála o plné tři čtvrtiny. Světová průmyslová výroba dosáhla nejnižšího bodu 71% výroby z r. 1929, kdežto naše průmyslová výroba klesla ještě hlouběji, na 60.2%. Proti světovému průměru jsme tedy v rozsahu průmyslové výroby byli na tom o plnou pětinu hůře a patříme k nejtíže postiženým státům. Při tom náš podíl na světovém obchodu činil r. 1929 skoro dvě procenta (přesně 1.92%), avšak ve světovém obchodu o dvě třetiny zmenšeném, r. 1933 klesl ještě o čtvrtinu našeho dosavadního podílu (přesně o 22%) na pouhé 1.49% světového obchodu. To představuje hlavní klíče k naší soudobé bídě. Počet našich nezaměstnaných kolísá mezi třemi čtvrtěmi milionu až milionem osob, zaměstnaným dělníkům byly mzdy sníženy asi o 30%, úředníkům asi o 25% v průměru (nehledě k polozaměstnanosti; kdo pracuje tři dny v týdnu, ztrácí vlastně 50% mzdy ze zbytku, který mu zůstal). Dělníci ztratili od r. 1929 do r. 1934 na mzdách asi 16 miliard Kč. Veškeré zadlužení v republice spočteno dohromady přesáhlo 150 miliard Kč, z čehož veřejné státní dluhy činí něco přes čtvrtinu.

Rok 1934

znamenal u nás obrat k lepšímu, který byl devalvací dočasně urychlen. Za rok 1934 proti roku 1933 zvýšila se československá průmyslová výroba asi o 12%, odběr průmyslových surovin stoupl o 11%, vývoz (přes dvě třetiny, ovšem již v devalvované měně, tedy nutno počítat s touto korekturou) stoupl o 20%, zvýšil se rozsah dopravy na železnici v důsledku hospodářského oživení, jak je patrné z toho, že počet přistavených vagonů stoupl o 5.5% a konečně počet nezaměstnaných poklesl o 8%. Vyložil jsem na četné dotazy v této revui dne 3. dubna t. r. „proč neklesla nezaměstnanost více, když tak stoupla zaměstnanost průmyslu a obchodu“, věc asi takto: Až do krise se od nás vystěhovávalo na 40.000 lidí ročně, za krise sotva 5000. Ročně nám asi 50.000 lidí přibývá k těm, kteří hledají zaměstnání, neboť dorostli pracovního věku a konečně, racionalisace zbavila trvale práce asi 150.000 až 200.000 lidí. S potěšením jsem pozoroval, že tato argumentace nebyla nikým kritisována a byla dokonce, čehož si cením, převzata ministerským předsedou do vládního prohlášení, které učinil v červnu v plenu parlamentu a ministrem sociální péče v jeho říjnovém exposé v sociálně-politických výborech sněmoven.

A letošek?

Jak se jeví ve světle stejného rozboru roků 1935 proti roku 1934? Připomeňme nejprve, že letošní rok vyznačuje se ještě větší politicko-hospodářskou vratkostí, než rok minulý. Zavraždění jugoslávského krále Alexandra a francouzského zahraničního ministra Barthoua loni 9. října v Marseille ohrozilo evropský mír a otráslu sotva se tvořící důvěrou. V lednu přišlo takměř stejně velké riziko plebiscitu v Sársku, po něm těsně následovalo veřejně ohlášené německé horečné zbrojení a na ještě neutichnuvší rozrušení, jež vedlo k obecným závodům ve zbrojení dosud trvajícím, navázal habešský konflikt se všemi svými hrozivými reflexy na poměry v Evropě a ve světě. Žijeme v době, která příliš rychle zapomíná. Snad na štěstí je tomu tak, jinak by lidské nervy toto napětí, které sotva trochu poleví, hned novou událostí je znovu vybičováno do šílenství, nemohly vydržet. Avšak píšeme-li o věcech hospodářských, sluší se tyto politické příčiny hospodářské krize důkladně a vždy znovu připomenout.

Rok 1935 ukázal, že Československo je jako obvykle opět na evropském vývojem pozadu. Ve třetím čtvrtletí r. 1935 stoupla naše průmyslová výroba na 71% výroby z r. 1929, tedy o necelých 11% proti nejhorší době krisové a jen málo předčí loňský průměr. Jenom Holandsko je na tom hůře než my, neboť pokleslo na 64% a málo průmyslové Polsko, kde tedy průmyslová výroba nemá zdaleka ten význam jako u nás, je na 67%. Také Francie je zle postižena, neboť klesla opět na krisovou úroveň 73%.

Všechny ostatní státy jsou na tom lépe než my a než státy právě zmíněné. Tak Spojené státy americké dostihly 78%, náš soused, Rakousko, si vede stále lépe, je na 82%, Itálie díky válečné situaci na 95%. Německo z podobných důvodů dostoupilo 96%, což ovšem také je důsledek obrovských veřejných investic, které se odhadují na 50 až 60 miliard Kč. Maďarsko je dokonce na 105%, avšak vzhledem k jeho skleníkovému a trpasličímu průmyslu není tím jeho krize zvláště zmírňena, ba spíše naopak, neboť maďarský stát a národní hospodářství na svůj průmysl doplácí. Pak přicházejí již státy, které s tohoto hlediska posuzováno vlastně překonaly hospodářskou krizi; index průmyslové výroby Velké Británie stoupl na 110%, Skandinávie průměrně na 130%, Japonska na 153% a konečně sovětského Ruska, jež jde od první Pětiletky svou cestou, na 360%.

Oč jsme pozadu.

Celkem tedy můžeme říci, že převážné většině průmyslových států se vede již lépe než nám. Státům, které užívaly zvláštních prostředků, jako na př. operací na volném trhu, rozsáhlého podporování stavebního ruchu a velkorysých veřejných investic, které počaly alespoň poněkud řídit rozdělování úvěru podnikům, se vede nejlépe. Jsou to státy skandinávské a Velká Británie. O sovětském Rusku, které provedlo již ze značné části přestavbu svého národního hospodářství, to ovšem platí v první řadě. Státy s válečnými tendencemi, jako Itálie, Německo a Japonsko, nám nemohou ovšem býti směrodatným ukazatelem skutečného vývoje a ponecháváme je proto stranou.

Tento vývoj lze vyložit ještě jasněji, když si uvedomíme, že světový průměr průmyslové výroby v nejhorším roce krise 1932 (u nás až 1933) byl o plnou třetinu nižší, než v posledním roce konjunktury 1928/1929, dnes však dosáhl již 104% výroby z r. 1929. To tedy znamená, že asi $\frac{1}{3}$ ztráty světová průmyslová výroba v průměru již dohonila, kdežto Československo dohonilo jen $\frac{1}{4}$ ztráty. To je málo, jak je patrné z toho, že Polsko dohonilo asi $\frac{1}{3}$ ztráty, Spojené státy americké asi $\frac{2}{3}$, Rakousko $\frac{1}{2}$, Itálie $\frac{2}{3}$, Maďarsko $\frac{4}{5}$, zatím co Velká Bri-

tánie je s ostatními jmenovanými státy nad konjunkturální úrovní.

Podle šetření Condlifových, konaných s pomocí obrovského aparátu Společnosti národů v Ženevě, lze soudit, že jižní polokoule prosperuje, ze severní polokoule se podstatně vede lépe jenom Anglii, Skandinávii a Rusku. Ve Spojených státech amerických však je nyní zlepšování na značném postupu, třebaže celková data ještě neznáme. Avšak z toho, že stavební ruch proti loňsku se zdvojnásobil, že ceny stoupají a že výroba aut stoupla o třetinu, je vidět, že příští data o americkém hospodářství budou vypadat lépe. Také Velká Británie je na stálém vzestupu, kdežto Francie zaznamenává pokles zahraničního obchodu na minimum z doby krise, vzestup nezaměstnanosti asi o $\frac{1}{6}$ a pokles průmyslové výroby téměř o $\frac{1}{10}$.

Abychom si toto poznání ještě ujasnili, udělejme si srovnání, jak se změnila průmyslová výroba ve stejných prvních měsících roku 1935 proti roku 1934.

V čele kráčí sovětské Rusko, jehož průmyslová výroba stoupla během roku o 23%. Za ním jde Itálie s 19%, což souvisí s habešskou válkou a není tedy v mezích zdravého vývoje. Pak následují Německo a Chile se vzestupem o 17%, z nichž u Německa jsou důvody vojenského rázu, u Chile návrat hospodářské konjunktury. Japonsko zaznamenává přírůstek průmyslové výroby o 14%, Maďarsko o 13%, Rakousko o 11%, Polsko o 10%, tedy skoro vesměs státy, kde podíl průmyslové výroby na národním hospodářství je malý. Belgie vykazuje zlepšení o 9%, Norsko a Švédsko o 7%, Dánsko a Kanada o 5%, Spojené státy americké o 4%. Mezi státy, které vykazují v prvních měsících letošního roku proti roku loňskému zhoršení v průmyslové výrobě, je nejvíce postiženo Holandsko, jež ztratilo 17%, pak Francie s 8%, bohužel následuje Československo s 5%, v téže kategorii je Finsko a konečně poslední je Rumunsko s nejmenší ztrátou 3%.

Nevypadá tedy bohužel naše hospodářská situace, posuzována očima ženevského experta, nikterak přívětivě. Je třeba ovšem dodat, že v druhé polovině letošního roku nastalo u nás mírné zlepšení, jak ukážeme podrobněji dále.

Obraťme nyní pozornost na rozsah světového obchodu a podívejme se, jak si zde vedl svět a jednotlivé státy u srovnání s Československem. Přepočítáme-li ceny zboží na zlato a označíme-li jako obvykle rok 1929 rovný 100, dosáhl letos v červenci v průměru světový vývoz $33\frac{1}{2}\%$, kdežto loni v červenci činil 32.4%. Při základně 1925 až 1928 rovné 100, při hodnotě rovněž ve zlatě, vyrovnané metodou dvanáctiměsíčních klouzavých průměrů, klesl československý vývoz se 104 z r. 1929 na 29.9 r. 1933, v prvním čtvrtletí r. 1934 stoupl na 30.7, ve třetím na 31.6, na němž se udržel i v posledním čtvrtletí loňského roku, v prvním čtvrtletí r. 1935 činil 31.4. Hůře je na tom jenom americká Unie, která zaznamenává nepřerušovaný pokles od r. 1929 se 107 na 25.4 v prvním letošním čtvrtletí. Německo pokleslo se 126 r. 1929 na 46 r. 1933, avšak v prvním čtvrtletí loňského roku dosáhlo již 42.2, v letošním pokleslo opět na 38.2. U Francie pokračoval přímý pokles od r. 1929 do 1933 s 94 na 35, v prvním čtvrtletí loňském činil export 34, letos přesně tolik co náš, totiž 31.4. Velká Británie klesala od r. 1929 se 101 na 34.2 v loňském a na 34.6 v letošním prvním kvartále. Jak vidět, mdloba exportu je obecná.

Jiné osvětlení poskytují data o počtu nezaměstnaných z celkového počtu pracovních sil. Nejhůře je postižena americká Unie, kde 22% všech pracovních sil je nezaměstnáno, pak následuje Rakousko se 14.7%, Holandsko se 14%, Českoslo-

vensko s 13.8%, Veľká Británie s 11.9%, Poľsko s 11.7%, Nemecko s 11.1%, Talie s 9.5%, Belgie se 6.7%, Švýcarsko se 4.7% a Francie s 3.2%, pri čemž sluší poznamenať, že data u posledných tťi států jsou podle ženevskej publikace neúplná.

Na týchto datech, srovnáme-li je s rozmachem průmyslové výroby, je také vidět, jak silně se kde projevuje nahrazování lidí strojem, totiž vliv racionalisace a mašinisace. Průmyslová výroba stoupá, počet nezaměstnaných však neklesá, protože jsou nahrazování strojem a ti, kteří pracují, vybičovani riskem ztráty práce a vědeckým řízením práce k vyššímu výkonu. Kromě toho ovšem platí o tomto nepochybně dat mezi stoupanou průmyslovou výrobou a málo klesající nezaměstnaností to, co u nás: nemožnost vystěhovalectví a příchod nových generací na pracovní trh způsobuje stoupaní nezaměstnanosti, anebo alespoň zavinuje neklesání počtu lidí, kteří jsou bez práce, v takovém rozsahu, v jakém by na základě zvýšeného objemu výroby se měl projevit.

O jakém zlepšení můžeme mluvit?

Zbývá nám probrat podrobněji poměry v Československu a srovnat změny, jež se jeví v dosavadním vývoji roku 1935 u srovnání s rokem 1934. Oč nám jde, je ukázat, zda zlepšování, které nastalo r. 1934 proti nejhoršímu roku krise a které jsme zde tak obšírně vykládali, potrvalo také r. 1935 a v jakém rozsahu. Z toho pak můžeme usoudit, jaký bude vývoj hospodářské krise dále. I tu nechceme nic zastírat, nebo líčit příznivěji, než věci jsou. Lépe je říci pravdu včas, než budit zbytečné iluze a naděje.

Sestavíme-li si indexy československé průmyslové výroby, oproštěné od sezonních vlivů, na základě 1925—1928 rovná se 100, vidíme, že r. 1930 klesla naše průmyslová výroba na 90, rok nato na 80, r. 1932 na 70 (65 v druhém pololetí), r. 1933 na 69, načež již v druhém pololetí nastal známý obrat směrem nahoru, v němž jsme ovšem byli pozadu asi o rok za světovým zlepšením, na 72. Roku 1934 pak v prvním čtvrtletí činil index naší průmyslové výroby 74, ve třetím 80 (v druhém dokonce 82!), pak klesl v prvním letošním čtvrtletí na 77.3, v červenci stoupl opět na 80.4 a v srpnu na 81. Lze tedy říci, že naše průmyslová výroba vykazuje mírné zlepšení proti loňsku.

V prvním čtvrtletí 1933, podobným způsobem měřen, činil index našeho vývozu 44, r. 1934 48, letos 49, v červenci stoupl na 54, v srpnu na 55, v září lehce oslabil opět na 54. Tomu odpovídají také odběry surovin a počet přistavených železničních vagonů, takže i situace čs. státních drah se mírně proti loňsku zlepšila. Loni v lednu bylo přistaveno 305 tisíc vagonů, letos 320 tisíc, loni v dubnu 334 tisíc, letos 344 tisíc, loni v červenci 346 tisíc, letos 372 tisíc.

Vývoj našeho zahraničního obchodu je poněkud horší než vývoj průmyslové výroby. Při základu 1925—28 rovnám 100, počítáno v měně nedevalvované, činil loni v prvním čtvrtletí dovoz 32.2, letos 27.6, avšak stále se zlepšoval, až dosáhl letos v září 34.8, kdežto loni v září byl pouze 27.9. Export v prvním kvartále loni i letos činil 28.9, v září loni 37.3, letos 32.7. Obrat se ovšem za prvních osm měsíců letos proti loňsku zmenšil o 1.8%, počítáme-li jen čistý obchod se zbožím, při čemž na vývoz připadá vzestup v této době o 7.6%, kdežto na dovoz pokles o 5.1%. V exportu stoupl vývoz hotových výrobků za letošních osm měsíců proti loňsku o 5.3%, ale dovoz surovin poklesl o 8.9%. To patrně znamená, že náš průmysl nepočítá s dalším oživením. Současně poklesl v důsledku našeho dalšího ochuzování a vzhledem k obecnému škrcení obchodu import hotových výrobků k nám o 3.2%. Zejména vývoz cukru, dříví, uhlí, tedy hlavních hromadných výrobků, nedosáhl bohužel v tomto období loňské výše.

To se projevuje také ve vývoji nezaměstnanosti

stí u nás. Položíme-li náš nejhorší rok, 1933, na roveň 100, činila nezaměstnanost v prvním čtvrtletí loňského roku 97 a klesala stále až do posledního čtvrtletí r. 1934, kdy dosáhla 91.5. Letos pak v prvním čtvrtletí je již značně nižší než byla v téže době loni, činí totiž 92.5 a na této výši trvá i v druhém čtvrtletí, kdy mírně dále oslabuje na 92.4. Seřadíme-li si absolutní čísla počtu nezaměstnaných v měsíci září od r. 1929 do roku 1935, dostaneme tuto řadu: r. 1929 pouze 34.341, pak trojnásobný vzestup r. 1930 na 104.534, tento počet se r. 1931 více než zdvojnásobí na 228.351, r. 1932 se opět zdvojnásobuje počet nezaměstnaných z minulého roku, stoupá na 486.935 a r. 1933 dosahuje vrcholu, totiž 622.561 osob. Loni činil počet nezaměstnaných v září 576.267 osob, letos 571.670. To znamená, že jsme na tom lépe než loni a předloni, ale hůře než r. 1932. Počet nezaměstnaných tedy se blíží stavu z posledního roku před krizí. Jinými slovy: z nejhoršího jsme v tomto směru venku, ale situace je stále ještě velice zlá.

Počítáno velmi zhruba, je výsledek těchto úvah asi tento: rok 1934 znamenal pro naše národní hospodářství zlepšení asi o 10% proti r. 1933, který byl nejhlubším bodem krise u nás. Rok 1935 bude znamenat rovněž zlepšení, avšak asi jen 5%. To znamená, že zlepšení sice se udržuje a pokračuje, avšak zvolnilo se skutečně nebezpečně. Kdyby vývoj měl pokračovat takto, budeme žít u nás v hospodářské krizi ještě čtyři, možná pět let. Co by to znamenalo, vidíme už dnes na poklesu porodnosti, na rostoucí podvýživě širokých vrstev lidových, která je tak hrozná, že nezaměstnaným a špatně placeným pracovníkům se podle svědectví lékařů přestávají hojit rány po operacích, vidíme to na spotřebě pro lidské tělo nutných, ale dražších potravin a uviděli bychom i jiné důsledky.

Nechceme v tomto článku vykládat, co dělat. Připomínáme však znovu slovo proslulého statistika Woytinského, že deprese může být pro národy stejně zlá, jako krise, trvá-li dlouho.

literatura a umění

Otto Rádl:

Češi a Nobelova cena

„Idealističtí“ Francouzi.

Přehlédlí jsme minule, komu z germánských autorů byla udělena Nobelova literární cena: viděli jsme, že z devatenácti cen, jež připadly na autory těchto zemí, dostalo se jich jen šest autorům skutečně světového poslání. Z toho je patrna silně germánská orientace sympatií Nobelova stockholmského komitétu. Ještě jasnější nám bude tato tendence, srovnáme-li s počtem 19 poctěných příslušníků národů germánských počet 11 členů národů románských.

Z Francouzů dostal Nobelovu literární cenu básník liberalistické společnosti Sully Prudhomme, autor čítankové básničky o puklé váze. Toto udělení ceny roku 1901, jakožto první literární Nobelovy ceny vůbec, vyvolalo — v roce, kdy žil Tolstoj, Meredith, Zola, Ibsen a jiní — nejvyšší údiv a bylo špatným znamením pro budoucnost. Tak zvaný „filosofický básník“, autor plochých „filosofických“ veršů, parnasistických ve formě, nezajímavých ve výraze, opěvateľ abstraktní Spravedlnosti, Svědomí, Štěstí a Obětavosti, měl být representantem světové literatury na prahu dvacátého století? Budoucnost dala těmto pochybnostem docela za pravdu a formální poeta, badatel v umělecké i náboženské filosofii i prosaik Prudhomme patří již dnes, čtvrtstoletí po své smrti, docela mrtvé literatuře.

„Idealism“, požadovaný Nobelem, mátl důkladně ctihodně členy komise. Kdo jiný měl jim roku 1904 připadati světově významným, ne-li idylík venkovského života provençalského, Frederik Mistral, jenž vzbudil už před tím zálibu Francouzské akademie? Kdo byl idealističtější, než autor básní a eposů, opěvujících krásu nedotčeného venkova, jež k tomu ke všemu byl ještě trpělivým filologem a skoro dvacet let pracoval na tlustém slovníku novoprovençalského nářečí a byl doctor honoris causa hallské a bonnské university? Kdo jiný měl imponovati profesorům, než básníci filolog? Dnes víme bohužel jasně, že kdysi módní a slavené hnutí „félíbrů“ bylo (přes všechny přímý vztah k naší vlastní literatuře) skupinou daleko přeceněnou, a že i Mistralovo hlavní dílo „Miréio“ (Mařenka) je slabé a teď už docela nečtené.

I obdiv pro Maurice Maeterlincka, jenž byl Nobelovým laureátem z roku 1911, už silně poklesl a jeho poetické kouzlo hodně vyčichlo. Novost podivné dikce jeho „loutkových dramát“ už minula a zůstala jen jejich umělkovanost a všech těch „nebezpečných naivností, nepotřebných scén, udivených opakování, jež dodávají osobám zdání, že jsou poněkud nahluchlími náměsíčníky, potulujícími se v trapném snu“, kterých se Maeterlinck podle své předmluvy k „Princezně Maleině“ nebál, můžeme dnes už na scéně těžko trávit. Lalou cítí správně, jak to všechno rychle přestárlo, všechno to příliš vyumělkované: „příliš mnoho starých věží, holubic, symbolických klíčů, nezdravých zámeků, umělkovaných protikladů, všech těch falešně naivních „jste krásná“, těch polibků na duši, těch dialogů se střídavým blábolním a sentencemi mystické filosofie, v nichž se mísí barbarství a precíznost“. Je to všechno ještě „idealismus“ v nobelovském slova smyslu, dnes však, kdy se Maeterlinck zcela vzdálil od básnické tvorby k filosofické meditaci, uvědomujeme si jasně, jak mozková byla ve svém základě všechna předstíraná poetická bezprostřednost a naivnost.

Moderní Francie, trochu bez krve.

Roku 1915 dostává Nobelovu literární cenu opět jeden profesor mezi básníky: Romain Rolland, učitel dějin umění na Ecole normale supérieure a profesor dějin hudby na pařížské Faculté des lettres. Komise, která uprostřed světové války Rollanda poctila touto vysokou cenou za „vysoký idealism jeho spisovatelské činnosti a jeho pravdivé zobrazování lidských postav, jež svédčí o hloubce citu“, však ve švýcarském vyhnančí nechtěla pacifistu, internacionála a protinacionalistu, nýbrž daleko spíše protivníka národní Francie, biografa německých hudebníků, jenž v „Janu Kryštofovi“ kladl most z Německa do Francie. Francie byla pobouřena tímto udělením ceny, které se jí ve chvíli zoufalého boje o existenci proti německé militaristické surovosti zdálo protifrancouzským — a známe-li germanofilské tendence švédské akademie a silné sympatie k Německu, jež se ve skandinávských zemích projevovaly za světové války, nedáme tomuto francouzskému názoru docela za nepravdu. Je možné, že Rolland, básnický epigon, producent mnoha ušlechtilých historických programních dramát, autor formálně anarchistických mohutných románových epopéjí a poutník po dalekém orientu je dnes po dvaceti letech Švédské akademii vzdálenější, než kdysi. Ne pro to, co tomuto lidsky neobyčejně ušlechtilému autoru chybí na básnické bezprostřednosti a inspirovanosti, nýbrž pro to, co ho přivedlo na stranu nekompromisního kosmopolitismu, socialismu a protifašismu.

Stejným politickým vývojem prošel svrchovaně kultivovaný a delikátní akademik Anatole France, jenž na Nobelovu cenu musil čekat až do roku 1921. Nikdy se nesešlo v literatuře tolik historické vzdělanosti s tak bezpro-

středním a zlomyslným humorem, tolik poesie ve svůdně polírované zdvořilé dikci Voltérova století, tolik ironického i zálibného archaisování s tak živým smyslem pro životní detail. Nikdo druhý neodpovídal požadavku nobelovského „idealismu“ dokonaleji, než tento hravý čtenář starých kronik a legend, než tento režisér napůl snových a imaginárních příběhů vzdělaného flamendra Jeronýma Coignarda a naivního kuchtyka, než tento vášnivý kritický odpůrce naturalistů a Emila Zoly, jehož dílo nazval „hromadou svinstva“. France však ve svém románovém cyklu z doby dreyfusovské Francie příliš zesměšnil vydělávající vlastence, katolicisující židy, politisující měšťany v parádních salonech a v posledních letech projevil příliš otevřeně své sympatie k nejlevějším politickým směrům, takže musil dvacet let čekat na cenu, jež mu rozhodně příslušela.

Poslední z francouzských literárních nositelů Nobelovy ceny je profesor filosofie a člen akademie Henri Bergson. Roku 1927 byl obdařen literární cenou za příslušnost k směru idealistickému, „jenž rozdrtil v trosky překonané materialistické nazírání na svět“. Díla tohoto hlasatele „tvorícího vývoje“, jenž popíral „čas“ a nahrazoval jej „trváním“, jenž vlastní podstatu světa viděl ve „vitalním elánu“ a vybudoval novou spiritualistickou metafysiku, ovšem vědčila velkou část svého úspěchu a skvělosti své formy a mistrné dikci Bergsonově, a často jen zdánlivá hloubka jeho mystiky strhovala zejména nacionalistickou mládež.

Italové a Španělé.

Giosuè Carducci, jenž se stal nositelem Nobelovy literární ceny už roku 1906, je dostatečným svědectvím toho, jak Švédská akademie měla nejlepší vůli věnovati svou pozornost italské literatuře. Volba však byla těžká, poněvadž moderní italská literatura je chudá a vedle D'Annunzia s jeho extaticností, latinským opovrhováním „barbary“ všech ostatních národů, s jeho artismem a romanticky estétskou mystikou krve, rozkoše a smrti nemá velkých jmen. Proto padá první volba na Carducciho, eklektika, jenž „zbasnil vše, co do té doby četl“ (Spannocchi), jenž v neosobním slohu parnasistů psal své obžaloby a ve formě antických ód veršoval moderní témata (na př. „Na nádraží“), jenž v záplavě slov uctíval pohanství, Garibaldiho a latinství, jenž byl divokým antiklerikalem a materialistou, a vrátil se k církvi, jenž nenáviděl královskou „mrzkou holotu“ jako ohnivý republikán a pak psal básně na oslavu italské královny Margheritty. Typický autor pro Nobelovu cenu: plný ušlechtilých snah, ale čistě retorický talent.

Když roku 1926 dostala Nobelovu literární cenu sardinská povídkářka Grazia Deledda, bylo asi hlavním motivem udělení faktum, že celých dvacet let žádný italský autor už Nobelovu cenu neobdržel. Nobelův komitét o této autorce mnoha románů a mnoha lidových povídek nedovedl říci nic jiného, než že její díla „jsou nesena vysokým idealismem... líčí v nich s plastickou názorností život na svém rodném ostrově a pojednává o všeobecně lidských problémech s hloubkou a s teplem“. Deledda, vedle Lagerlöfové a Undsetové třetí žena, vyznamenaná Nobelovou literární cenou, představuje nejhlubší pokles, jehož rozhodování Stockholmské akademie dosáhlo.

I proti Luigimu Pirandellovi ob stojí nejedna vážná kritická námitka, přece však se dostalo jeho loňským jmenováním Nobelovy ceny autoru skutečně světovému, významnému dramatikovi, jenž oživil moderní divadlo originálním způsobem a vytvořil si celou školu. Seřadíme-li Pirandellovy náměty, poznáme, co je chladné mechaničnosti v jejich volbě: zejména ve svých dramatech, která se vzdálila od realistických počátků jeho prózy do sféry čisté jevištnosti,

konstruuje si Pirandello bezkrevné případy, dovozuje své psychologické a noetické experimenty. Ale všude tam, kde se tento rafinovaný estetik nové scénické dramaturgie nestává sám obětí tak zvaných pirandellismů, bluffů, jimiž pracují jeho epigoni, všude tam ukazuje se svou znepokojivou hrou s pravdami i ilusemi a svými děsivými pokusy s nesouvislostí lidského vědomí vážným autorem světové úrovně.

Vedle tří Italů dostali Nobelovu literární cenu také dva Španělové; jediným problémem, který tato dvě jmenování autorů vyvolávají, je otázka, kdo z nich si ceny zasloužil méně. Ani historik moderní španělské literatury Jean Cassou na ni nedovede uspokojivě odpovědět.

O Josému Echegarayovi praví Cassou: „Byl to jeden z největších omylů, spáchaných ve jménu Nobelově.“ Nemůžeme být důvěřivější, než tento znalec svého oboru a nemůžeme býti shovívavějšími k tomuto laureátovi, jenž se zabýval studiem matematiky, mechaniky, finanční vědy a národního hospodářství, byl střídavě poslancem, ministrem obchodu, ministrem vyučování, sociologem, autorem šedesáti divadelních her ve verších i v próze a konečně nositelem zlatého rouna. Nebyl ničím jiným, než autorem povrchních společenských komedií ve slohu Augierově, technikem efektní jevištní formy jako Dumas mladší, pouhý povrchní talent se zálibou pro umělkovanost a pro přehánění a pro trapně veršované bizarní fabule, v části jeho her navazujících na tradici comedie dell'arte. Nobelova cena z roku 1904 mu k dlouholeté slávě nedopomohla: pamatuje se snad někdo, že byl v té době autorem, hraným i v Národním divadle?

O druhém španělském laureátu, Jacintu Benavente, praví tentýž historik moderní literatury: „Člověk neví, čím by ospravedlnil Nobelovu cenu, kterou byl postižen.“ Nobelův komitét, jenž ho vyvolil roku 1922, uznal, že tento autor je obnovitelem slavné tradice španělského divadla. Jeho kariéra nebyla těžká: začal ji jako bohatý dědic cestami po Francii, Anglii a Rusku, vydával verše a úspěšně „Dopisy žen“, napsal cyklus her „fantastického divadla“ s velkou lehkostí, s cynismem a trochou melancholie, jehož úroveň se kryje s tak zvaným pařížským „bulvárním zbožím“. Vedle dramatu psal i harlekinády, byl hercem i divadelním ředitelem, a jeho hry mají leckteré vtipné pozorování a příjemný dialog. Nebylo dosud známo, že to stačí ke kvalifikaci za „nejdokonalejšího světového autora své doby“, jak by to mělo odpovídati úrovni nositele Nobelovy ceny.

Zapomenutí Slované.

Zní to trochu humorně, ale musíme to napsati: všichni slovanští národové mají dohromady ve dvacátém století celkem tři světové autory. První z nich se jmenoval Henryk Sienkiewicz, druhý Władysław Reymont a třetí je Ivan Bunin. Proti 30 (třiceti) spisovatelům germánských a románských stojí 3 (tři) spisovatelé slovanští, kteří byli uznáni hodnými Nobelovy literární ceny. Ke sluchu členů Nobelova komitétu nikdy nedolehlo jméno Lev Nikolajevič Tolstoj, ani jméno Anton Čechov, ani jméno koho jiného z autorů, kteří žili ještě vedle Sullyho Prudhomme, Theodora Mommsena, Frederika Mistrala a Josefa Echegaraye. Není to ostatně už ani k smíchu, řeknete-li si, že největší literární cena světa je spravována lidmi, kteří vážně rozhodli o tom, že Rudolf Christoph Eucken získal si větší zásluhy pro lidstvo a je autorem idealističtější, než Lev Nikolajevič Tolstoj. Stalo se tak roku 1908, dva roky před smrtí Tolstého. Jak se máme domnívat, že k sluchu těchže „biskupů, arcibiskupů a profesorů ve výslužbě“ měla dolehnouti jména Vrchlický, Březina nebo Jirásek?

Nebuďme nevraživi a těšme se ze dvou polských úspěchů s Poláky, i když je nám jasno, že Jirásek ve srovnání se Sienkiewiczem nebyl naprosto autorem inferiornějším: je-

jich rozdíl tkví spíše v tom, že vnější stránky jejich vnitřně velice příbuzného díla byly určeny tím, že Polák „jako pták na křídlech přeletěl ohromné prostranství od Nového Yorku do San Franciska“, že se usadil v Kalifornii, dýchal vzduch nad Tichým oceánem, žil velkou část života v Itálii, v nitru Afriky, v Cařihradu, v Řecku, ve Švýcarsku — zatím co Čech byl profesorem v Praze, kterou zaměňoval za idyllický Hronov. Stejně směle můžeme říci, že K. M. Čapek-Chod je autorem stejně úrovně jako Reymont, a že je možná ještě originálnější a evropštější než polský aplikátor zolovských naturalistických zásad. I když tito dva Češi se vyrovnají literárním nadáním dvěma Polákům, zůstává v jejich díle pro nás nepostřehnutelný, ale pro cizinu patrný odlesk našeho dřívějšího provincialismu.

Popřejeme tedy Henryku Sienkiewiczovi jeho slávu zakladatele moderního historického románu, popularitu jeho polské trilogie i oblíbenost jeho „Quo vadis“, dílo nezmarné vitality, jak ukazují nová a nová zfilmování. Sienkiewicz měl ve svých dílech smysl pro to, co je to „big show“, co je to velká podívaná, byl Cecilem B. de Millem historického románu. Taková díla — ve spojení s tak šťastnou povahou ušlechtilého vlastence, bojujícího za práva svého porobeného národa, a skutečného světoobčana svými zahraničními styky — nemohla nemít úspěchu a jejich počtení Nobelovou cenou již roku 1905 je úspěchem všech Slovanů.

Že Władysław S. Reymont se dostal roku 1924 do téže řady, přičítáme spíše obratné polské propagandě, která dovedla šťastně využití zákulisních politických vlivů, každoročně působících na stockholmský komitét. Autor „Sedláků“ je přece pravověrný naturalista, jenž napodobil Zolovu „Zemi“ ve svém díle nejen ve věrném nakupení „lidských dokumentů“, v množství brutálních scén, líčících stinné stránky venkova, v robustním sexualismu, v bezmocném fatalismu hrdinů a jejich mystickém spoutání s půdou, nýbrž i ve vnějším rozdělení líčení podle čtyř ročních dob. Ostatně i v zatlačeném smyslu pro lyriku mají Zola a Reymont společný rys. Je velkou ironií, že starý pan Alfred Nobel byl právě z největších odpůrců naturalismu a byl pevně přesvědčen, že se lidu mají literaturou tlumočiti pocity převahou ideální.

Skoro provokativně působí pro hodnotitele ruské literatury, že pařížský emigrant Ivan Alexějevič Bunin je jediným ze všech ruských spisovatelů, který kdy obdržel Nobelovu cenu. Jeho jmenování roku 1933 bylo patrně protisovětskou demonstrací Nobelova výboru, jenž chtěl dáti najevo, že pro něj neexistuje ani Maxim Gorkij, ani kterýkoli autor Sovětského svazu, nýbrž jenom člověk starého řádu. Rozhodovala-li tu neznalost, mohli se rozhodující švédští literární kritici informovati ve známé Poznerově příručce o současné ruské literatuře, v níž se podává dobrý portret tohoto opožděného napodobitele klasiků, na němž jsou patrný zejména všechny slabosti ruského realismu, záliba v nekonečných popisech, rekonstrukce statických fotografií, ztrácení v detailech, chlad rekonstrukce, vylučující jakékoli citové zbarvení, záliba v nudných výpočtech a nuda silných svazků bez jakékoli dějové akce. Heslo: nikoli Tolstoj, nikoli Čechov, nikoli Gorkij, nýbrž Bunin — to je smutný akord pro hodnocení literární prozíravosti a nestrannosti hodnocení členů Švédské akademie, pověřených rozhodováním o udělení největší literární ceny na světě.

Jak se to dělá.

Přehlédneme-li rozhodování Nobelova komitétu za celých 35 let, pozorujeme zřetelně tři epochy. V první (1901—07) jsou podělováni autoři známých a módních jmen evropských bez jakéhokoli favorisování Seveřanů: tehdy byl vy-

volen Francouz Prudhomme a Mistral, Němec Mommsen, Španěl Echegaray, Ital Carducci, Angličan Kipling a Polák Sienkiewicz vedle jediného Nora Björnsona.

Druhé období (1908—1920) jeví úpadek jak ve volbě jmen, tak i ve zřejmém protežování nordických národů a Němců. Tehdy dostali cenu ze Severanů Lagerlöfová, Heidenstam, Gjellerup, Pontoppidan, Hamsun, z Němců Eucken, Heyse, Hauptmann, Spitteler: zejména před světovou válkou dostává každý druhý rok Nobelovu literární cenu Němec. Ze všech ostatních literatur nedošlo za těchto dvanáct let na nikoho, než na Maeterlincka, Rollanda a Tagora.

Třetí období (1921—34) je jasnou reakcí na tuto jednostrannou praxi, uctívá autory nejrůznějších národů, mezi nimiž najdeme za celých čtrnáct let jedinou severanku Undsetovou. Vedle ní jsou tu z Francouzů Anatol France a Bergson, z ostatních románů Benavente, Deleddová a Pirandello, ze Slovanů Reymont a Bunin, z angloamerické literatury Yeats, Galsworthy, Sinclair Lewis a Shaw, z Němců Thomas Mann. Až na četné omyly v hodnocení, vzniklé ze snahy, „aby se na každého z velkých národů jednou dostalo“, vidíme v tomto období jakousi nápravu a větší objektivnost.

Tak vypadají výsledky rozdělování Nobelových cen na poli literárním. Výsledky ve čtyřech ostatních oborech, na něž se dostává také každoročně jedné milionové Nobelovy ceny, jsou podstatně rozdílné: ve třech oborech čistě vědeckých, ve fyzice, chemii a medicíně, bývá každoročně daleko menší počet kandidátů, konkrétní výsledky badání každého jednotlivce se dají objektivněji a nepopíratelněji zjistiti a vytkají se z dosahu diletantského přezkoumávání, takže zpráva o výsledcích bývá přijata bez velikých debat a bez velkého zájmu u národů jiných, než poctěných.

Páté ceny, Nobelovy ceny mírové, kterou rozděluje každoročně Norská Storting a nikoli Švédská akademie, a již bývají poctěni většinou profesionální politikové (Wilson, Nansen, Chamberlain, Briand, Stresemann a j.) — si povšimneme jindy. Omezujeme se tu jen na cenu literární, která vyvolává každoročně nejvíce kritik v novinách celého světa.

Žádná z těchto pěti cen nemusí podle statutu Nobelovy nadace, jenž byl na vysvětlení nejasné závěti namáhavě vypracován, býti udělena každoročně: stačí jedno udělení za každých pět let. V praxi se však udělují ceny až na malé výjimky v každém oboru každoročně, netrpělivost kandidátů je na celém světě velká, je jich mnoho, a konečně si ani Nobelův komitét nechce dát ujít příležitost, aby alespoň jednou za rok o sobě dal na světě pořádně promluvit. Tento Nobelův komitét je sestaven z několika autorů osmnáctičlenné Švédské akademie ve Stockholmu a má po ruce velký Nobelův institut s rozsáhlou knihovnou. Poněvadž Švédská akademie jako francouzská nebo jako naše je organismus poněkud těžkopádný, složený ze starých pánů, kteří přirozeně nemají ani mnoho zájmu ani mnoho zběhlosti v moderních literaturách světových — rozhodují na základě návrhů, jež jim jsou posílány osobami k tomu oprávněnými.

Těmito oprávněnými osobami, navrhuujícími komitétu k výběru své kandidáty pro obor literární, jsou členové Akademii francouzské, španělské a švédské, dále členové humanistických tříd některých jiných akademií a jim na roveň postavených ústavů a společností (mezi nimiž, jak se zdá, není naše Akademie), a konečně profesori estetiky, literatury a historie na vysokých školách akademických. Z Československa jsou tedy oprávněni a každoročně fakticky podávají návrh kandidáta Nobelovy ceny universitní profesori Šusta, Ot. Fischer, Pekař, Tille, Bidlo, Hýsek, Horák, Janko, Mathesius, Kraus a Pražák.

Návrhy těchto osob členové Nobelova komitétu podle své nálady buď vezmou nebo nevezmou na vědomí a rozhodnou podle své nálady o tom, kdo „uskutečnil nejznamenitější díla idealistického směru v oboru literárním“, při čemž „nesmí býti pro přísouzení ceny býti vzat jakýkoli zřetel na národnost kandidátů, takže cenu obdrží jen nejzasloužilejší“. Kandidát je navrhován do konce ledna každého roku, během měsíce října je vybrán, dne 10. listopadu je publikován ve všech novinách světa a na den 1. prosince je pozván do Stockholmu, výroční den Nobelovy smrti, kdež se ve velkém sále Královské akademie hudby koná slavnostní ceremonie.

My a Nobelova cena.

Nedostali jsme ji ještě nikdy a mnohé z nás to rmoutí jako nedostatek pozornosti k našemu národu. Tihle zarmoucení zapomínají, že fakticky na udělení Nobelovy literární ani jiné ceny nemáme žádný přímý nárok. Nobelovu cenu nedostali ještě nikdy Portugalci, Rumuni, Jihoslované, Bulhaři, Řekové, Finové, Jihoameričané, a mají také své básníky. Nedostal ji kromě Tagora ještě nikdo z národů východních, ani nikdo ze spisovatelů mimo Evropu a Ameriku, ačkoliv pro tuto praxi v testamentu Nobelově není opory. Vedle těchto našich zarmoucených stojí jiní, naši skromní, kteří ospravedlňují jednání Nobelova komitétu a říkají, že prý jsme národ příliš malý a tak markantních světových zjevů uměleckých ještě nemáme. Tito skromní přehlížejí, že básník Yeats je také příslušníkem malého národa irského a přece jen byl poctěn. A pro ně jsme také sestavili v těchto dvou článcích přehled všech dosavadních laureátů podle jednotlivých národností a pro ně jsme ukázali, že tito dosavadní nositelé Nobelovy literární ceny nejsou žádní bohové, nýbrž autoři z masa a kostí, s výhrami i prohrami. Dobré třetinu autorů podělených Nobelovou cenou můžeme postavit po bok spisovatele našeho umělecky stejně hodnotného. Nemusíme se proto cítit odstrčení: srovnáme-li to, co se ve světových novinách píše o nás dnes, a to, co se o nás vědělo před patnácti lety, poznáme, jak jsme se dostali daleko svou vlastní prací, bez pomoci nobelovské reklamy.

Což ovšem neznamená, že nám na Nobelově ceně nemusí záležeti vůbec. Udělení Nobelovy literární ceny neznamená dnes jen ocenění autora, to je ohromná reklama pro celý národ. Teprve jí se v praxi stává národní literatura součástí literatury světové. Velký vpád skandinávských literatur do Evropy byl před dvěma desetiletími podmíněn řadou Nobelových cen, udělených autorům, z nichž mnohý by jinak dnes ještě byl neznámým jménem. Získání Nobelovy ceny pro našeho kandidáta by proto mělo pro nás ohromný význam kulturně propagační. Toho si byli naši kulturní pracovníci vědomi už před válkou, když profesor Arnošt Kraus na své cestě do Švédska po stopách Smetanových, měl ještě tajné posláni, získati půdu pro udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Vrchlickému. Vypráví o tom:

„Lze říci, že celý národ byl svorný ve snaze opatřit viditelné hlavě české poesie toto vyznamenání a s ním i hmotnou nezávislost. Literární historikové sepsali odůvodnění. Kdo měl právo navrhopat, a to byli všichni profesori literární historie, podpisovali návrhy, jiní je překládali, president Akademie Hlávka přispěl, tuším, na vydání švédské knihy Alfreda Jensena o Vrchlickém, a tak i já jsem ochotně převzal úkol mi svěřený a na své cestě vyhledal jsem v Lundu, Göteborgu, Stockholmu skoro všech osmnáct nesmrtelných — de aderton — členů Akademie slovesnosti, kterým Nobel svěřil udělování ceny. Přesvědčoval jsem je v potu tváře, že právě Vrchlický je ten, kdo stvořil „det utmärkaste i idealisk rigtning“ — nejznamenitější plod směru ideálního, jak znějí pythická slova závěti. Činil jsem to tím upřímněji, čím méně jsem těm slovům rozuměl.

Musil jsem ovšem počítati s jejich pojetím idealismu, ať jsem mluvil se starým přítelem českého národa, upsalským historikem Hjarnem, nebo s oběma Hildebrandy, s archivářem a antikvářem říšským, které jsem si dlouho pletl — s lundským orientalistou Teg-

nerem, — a co hlavního s presidentem, starým básníkem Wirsenem, který tenkrát suverénně rozhodoval, a o jehož odpor se pravděpodobně lámaly snahy, aby cena byla udělena Vrchlickému. Jeho recenze Jenssenovy knihy o Vrchlickém vyslovila jasně, že neshledává v ohromné produkci básníkově, kterou kniha tak zdůrazňovala a znázorňovala, jednotící linii, kterou pokládal za nutnou charakteristiku velké básnické individuality. Teprve když umřel a jeho místo jako ducha Nobelova výboru zaujal Werner von Heidenstam, nabyt Jenssen pevně věry, že na Vrchlického dojde, — ale smrt básníkovy učinila všem nadějším konec a zmařila práci vynaloženou.“

Naděje však byly marné. Po roce obdržel cenu Sienkiewicz, jehož díla byla do skandinávských jazyků přeložena, zatím co od Vrchlického znali jen „Barevné střepy“, přeložené ze druhé ruky. Vrchlický byl rok co rok dále navrhován. Sám George Brandes pevně doufal, že dojde také řada na Čechy a že „pak nebude možno, aby obešli našeho drahého Vrchlického“ — ale smrt básníkovy zmařila tyto naděje.

Naši kandidáti po válce.

Po skončení světové války ožila otázka Nobelovy literární ceny u nás s novou živostí. Zejména roku 1921 rozvinula se živá diskuse. Ferdinand Peroutka napsal tehdy v lednu, v době, kdy se podávají do Stockholmu návrhy, v „Tribuně“:

„Situace státu, jakým je Československo, jest taková, že udělení ceny znamená pro nás velký krok do světového života, znamená, že bychom se pevněji usadili na mezinárodním fóru, že by k nám byla připoutána pozornost, které tolik potřebujeme. Nezapírejte si, stalo se vinou poměrů, vinou nás samých, snad vinou polohy a bůhví čeho ještě, že náš obraz na světové tabuli je rozmazán, skoro smazán. . . Udělení ceny Rabindranathu Tagorovi znamenalo do jisté míry skoro objevení mladé Indie. Není pochyby, že Indie počala více existovat ve vědomí světa po tomto aktu. Svět počal si uvědomovat, že v Indii je více než jen chatrče pod palmami a džungle. I my bychom existovali více, kdyby českému spisovateli byla udělena tato cena. I pro nás by to do značné míry znamenalo objevení. . . V případě udělení Nobelovy ceny byl by zájem světa o nás, o náš kulturní život, spontánní. Cizina nepřijímala by zájem o nás s povinnou laskavostí z našich vlastních rukou. Není zrovna příjemno říkat si takové věci, ale je to nutno a pravdivo. . . Naši kandidáti pro Nobelovu cenu musejí být takového druhu, aby dovedli zájem o nás duševní život upoutat a zvýšit. Cizina musí cítit, že se tu nějak sama vnitřně obohacuje: musí se potkat s autorem, k němuž sama dovede nalézt životní a vroucí vztah. Musí se potkat s autorem světového dosahu, s autorem, který nemluví jen k jednomu národu, nýbrž ke všem, který dovede rozehřát i srdce Francouzovo, Angličanovo, Italovo, jako to dovedou všichni velcí tvůrci.“

Tehdy ujala se na podnět Srđínkův věci sama naše poslanecká sněmovna ve svém kulturním výboru. Viktor Dyk se přimlouval, aby se Národní shromáždění postavilo za kandidaturu Aloise Jiráka, a navrhoval, aby se kandidatura Jiráskova podepřela dílem „U nás“. Kulturní výbor sněmovny nato odhlasoval Aloise Jiráka za československého kandidáta Nobelovy ceny. Mladý parlament se tehdy ve své horlivosti zkrátka pokládal za kompetentního pro všecko, což dalo podnět k malé kocourkovské historii. Tehdy ani Viktora Dyka ani nikoho z hlasujících nenapadlo, aby si odskočil do nedaleké universitní knihovny a dal si vyhledat Statuty Nobelova komitétu: v nich by se byl přesvědčil, že žádný parlament na celém světě nemá nejmenšího práva navrhnouti Nobelovu komitétu kandidáty. V našich zemích mají k tomu výhradně právo profesori estetiky, literatur a historie jakožto individuality, nikoli jako členové nějaké akademie nebo nějaké fakulty. Proto náš parlament tehdy udělal usnesení, které mohlo sloužit jen k vybojování velké polemiky, je-li Jirásek skutečně na mezinárodním fóru vhodným kandidátem. Byly vážné obavy, že kandidatura Jiráskova by přes všechnu vážnost, kterou náš národ chová k jeho jménu, mohla být přijata v cizině s nechápajícím chladem — zatím co by kandidatura jiného autora snad mohla prorazit. Myslílo se tu především na Otokara Březinu. V debatě, kterou o tom Peroutka v „Tribuně“ zahájil, napsal r. 1921:

„Alois Jirásek nesporně znamenal pro český národ daleko více než Otokar Březina. Praktický význam Jiráskův a Březinův nelze ani srovnávat. Jiráka četl celý národ. Otokar Březina jakoby byl knězem hloučku zasvěcenců. Jirásek je milovaným autorem velké většiny, Březina básníkem malé menšiny. Prvý objevoval národ v historii, posiloval ho v těžkých chvílích, jeho romány ovládaly českou duši, vše, co bylo české představě drahé a milé, co mohlo posílit její sebevědomí, se v nich objevovalo. Jeho dílo bylo jako tlumený rachot bubny (hlasitě udeřiti v buben nebylo možno, nepřítel byl příliš na blízku), volající do boje. Jirásek vychovával celé generace v úctě k národnímu bytí a národní slávě, udržoval kontinuitu mezi historií a přítomností — druhý vychovával málokoho. Okruh jeho čtenářů byl vždy velmi úzký. Není v něm ani jasných a přesných zásad. Mluví stále o jakýchsi tisíciletích, vesmíru, aeonech a bratřích. Morální poučení z něho těžko si získat. Z Jana Žižky daleko spíše. Nikdy nemisl se vliv Březinův do denního života. Nijak není možno vyložiti jeho dílo jako odboj proti rakouské zchátralosti: za zavřenými okenicemi, v tichu četly se jeho verše. Kulturní výbor, navrhnuv Jiráka pro Nobelovu cenu, jednal, jakoby národ český sám měl odměniti některého ze svých spisovatelů.

Ale Nobelovou cenou nekoronujeme my, Nobelovou cenou vyznamenává mezinárodní svět. My nejvýše můžeme navrhnouti kandidáta tomuto světu nepřijatelnějšího. A tu nutno říci: Jiráskův okruh doma byl velmi široký, Březinův velmi úzký. Ale čím dále jdeme do světa, tím více se úží Jiráskův okruh a tím více šíří se dosah Březinův. Jiráskův dosah zůstává, uvidíme brzy, omezen na malé srdčko střední Evropy. Březinova mystická exaltace má schopnost šířiti se až na břehy Japonska a břehy západní Ameriky. Zde jde o velkou příležitost propagandy pro nás i pro naši literaturu. Musíme představit světu básníka, který pro nás dovede aktivně zainteresovat. Je velmi pochybné, že by to bylo v moci Aloise Jiráka. Je zcela jisto, že jest to v moci Otokara Březiny. Je větší básník než Tagore, jenž byl přivítán s obdivem. Jirásek patří našim intimním slavnostem. Ale svět není naladěn pro československou intimnost. Březina by znamenal světový objev literární.“

Spor o Jiráka a Březinu.

Rozvinula se jedna z našich polemik mezi „pravou a levou literaturou“, jak se tomu říkalo později, která sice po praktické stránce neměla účelu, ideově však přinesla velice cenné třídění duchů. Noviny se plnily novými návrhy a polemikami, byl dokonce navrhován za kandidáta Alois Mrštík, o němž některý jeho čtenář přehlédl, že je už několik let mrtev. „Národní demokracie“ využívala debaty pro stranickou agitaci. „Národní politika“ psala larmoyantní sentimentálnosti, „Prager Tagblatt“ se přimlouval za Jakuba Demla, poněvadž prý je českým Swedenborgem, F. V. Krejčí se v „Právu lidu“ stavěl proti kandidatuře Březinově, poněvadž prý není reprezentativní osobností pro duševní život našeho národa, jehož díla by vyjadřovala snahy našeho soudobého literárního umění a byla zároveň jeho vrcholem.

Josef Kodíček vypsál tehdy anketu našich významných kulturních pracovníků, která dopadla vesměs příznivě pro kandidaturu Březinovu. Otokar Fischer napsal: „Za nejvhodnějšího českého kandidáta pro literární cenu Nobelovu považuji Otokara Březinu.“ F. X. Šalda napsal: „Jako český kandidát pro cenu Nobelovu může být vážně navrhován jedině Otokar Březina.“ To jsou dva hlasy nejvýznamnější, poněvadž pocházejí od osobností skutečně k navrhování kandidátů oprávněných. Emanuel Chalupný poukázal na to, jak ohromným dojmem působily překlady Březinových prací za hranicemi. Rudolf Medek napsal:

„Kdyby se mne kterýkoli Evropan zeptal, koho z českých básníků považuji za osobnost reprezentativní v evropském smyslu slova, řekl bych bez rozmyšlení, že Otokara Březinu, poněvadž jsem přesvědčen, že básnické a myšlenkové kvality velikého díla tohoto básníka se řadí k nejvyšším výbojům světového slovesného umění. Také v Otokaru Březinovi udělením Nobelovy ceny byl by vyznamenán národ.“

Prof. Arne Novák napsal stručně:

„Navrhuje-li národ pro Nobelovu cenu, toto nejvyšší mezinárodní vyznamenání spisovatelské, prostřednictvím svých školících znalců a povolání odborníků kandidáta, nemůže vyvolit leč básníka, je-

bož životní dílo ztělesňuje citění a myšlení světového dosahu nejvyššími formami uměleckými, ukazujícími, jak rozkvetla a vyžrála obrazová i rytmická schopnost jeho národní literatury. Jest dvojnásob šťasten ten národ, jestliže smí ve svém středu poukázati na poutu, který všelidské hodnoty své tvorby vyvážil z tradičních hloubek kmenové duše, o níž poučují dějiny — není v dnešní Evropě mnoho mistrů tohoto svrchovaného typu. Uzavřel jsem do této zkratky plně význam Otokara Březiny, jež dávno považuji — a to nejen soudem, ale i propagandou — za jediného úměrného českého kandidáta Nobelovy ceny literární.“

Jindřich V o d á k navrhl J. S. Machara s poukazem, že ho již kandidovala před válkou bývalá strana realistická s obširným odůvodněním. Otázkou je, neměla-li tato strana neúspěch svým kandidátem už i proto, že byla ke kandidování literárního laureáta stejně neoprávněna, jako sám parlament.

Do polemiky zasáhl dr. Jan Herben v „Národních listech“ dne 16. I. 1921 článkem o „Otráveném ovzduší“, v němž vytýká Kodíčkoví, že „nevypoval ankety z potřeby duše, nýbrž aby byla sensece a reklama“. Peroutka uzavřel debatu odpovědí na tento článek, jež se končí:

„Nutno připomenouti dru Herbenovi, že byli-li jsme nuceni vysloviti se proti Jiráskově kandidatuře, mluvili jsme při tom o něm daleko taktněji, než kdysi „Čas“ pod vedením dra Herbena na př. o Jaroslavu Vrchlickém. Otravování ovzduší vycházelo odjinud: četli jsme, že Březinu navrhuji pro Nobelovu cenu lidé, kteří ho nečetli, nebo bolševičtí a židovští obdivovatelé. To je přímá cesta k tomu, aby se řeklo, že Březinu může ctít jen dokonalý blázen nebo zloděj elektrického proudu.“

Karel Čapek naším nynějším kandidátem.

Později byli kandidováni podle svobodné vůle navrhovatelů Březina, Jirásek, i jiní naši spisovatelé, vesměs bez úspěchu. V posledních letech podávají návrhy poslané 26. I. 1932, pak 25. I. 1933, potom 20. I. 1934 a konečně letos 13. I. 1935 Nobelovu komitétu jednotně za kandidáta Karla Č a p k a. V letošním návrhu se poukazuje na obširná dobrozdání odborníků v minulých dnech a speciálně se poukazuje na to, že „základním dílem tvorby Karla Čapka v posledním roce je román „Obyčejný život“, vydaný v Praze nákladem Fr. Borového, dílo, které má nejen svou osobitou hodnotu, nýbrž představuje kromě toho část románového cyklu...“ Ráz této románové trilogie se obširně v dalším rozebírá a všichni českoslovenští universitní profesori estetiky, literatury a historie doporučují Karla Čapka k udělení Nobelovy ceny.

Podíváme-li se na seznam letošních kandidátů ostatních zemí, poznáme, že konkurence mezi nimi není lehká, nehledě ani k okolnosti, že po předložském vyznamenání Ivana Bunina sotva by mohlo dojít k udělení ceny opětně letos členu slovanského národa. Mezi Francouzi konkurují tu Paul Valéry, André Gide, Francis Jammes, E. Estaunié, Paul Fort, Georges Duhamel, Jules Romains, — mezi Angličany H. G. Wells a K. G. Chesterton, — v Itálii G. Ferraro a Benedetto Croce, — ze Španělů Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset, P. Valdos, — z Portugalců básník Palamos, — z Dánů Johannes Jensen a Johannes Joergensen, z literatury norské Olaf Dunn, finské Silanpee, jihoamerické Ventura Garcia Caderon, — a mnozí jiní příslušníci menších národů.

Kandidování Karla Čapka je jistě myšlenkou velice šťastnou. Kdybychom chtěli návrhem svého kandidáta odměňovati největší zásluhy o naši literaturu, musili bychom kandidovati F. X. Š a l d u. Ale v případě Nobelovy ceny nemůžeme projevovati svou osobní a národní vděčnost: tu musíme počítati opotunně s tím, co se dá prosaditi. A Karel Čapek je jediným z našich autorů ve šťastném postavení, že jeho kandidatura má opravdu naději na úspěch. Karel Čapek si vydobil sám svými dramaty a romány cestu do ciziny a vykonal pro naši moderní literaturu propagačně už tolik, že

s jeho jménem snadno svezeme spolu i svou národní věc. Je to beze sporu autor, jenž dosáhl z celé naší literatury překladatelského rekordu, jeho díla chutnají dnešnímu mezinárodnímu čtenářstvu, jsou opravdu moderní a aktuální. Březinovi, jenž by si byl udělení Nobelovy ceny úplně zasloužil, chyběl bohužel překladatel, jenž by ho beze zbytku převedl do cizího jazyka a učinil jej plně srozumitelným. Karel Čapek je tu v příznivém postavení, že se jeho jasný a průzračný, humorný a originální sloh dá snadno převáděti do cizích jazyků. Karel Čapek je znám — je jediným našim kandidátem, jenž je čten na celém světě. Má jistě vyhlídky, a ne-li letos, pak příštího roku.

Podarí-li se tomuto kandidátu jako vrchol jeho šťastné umělecké kariéry prolomiti ten nešťastný kruh, který se kolem nás dosud svíral, získává tím naše literatura, náš národ, naše politika, získávají tím všichni naši autoři. Nepodaří-li se nám přesvědčiti biskupy, arcibiskupy a profesory ve výslužbě o tom, že máme autory světové úrovně a nezískáme-li ohromnou reklamní a propagační příležitost Nobelovy ceny — pak zkrátka o své úrovni budeme přesvědčovati svět dále sami a dále s těmi menšími a pracnějšími úspěchy, s nimiž jsme to poctivě dělali dosud.

F. P e r o u t k a :

Jak jednati energicky?

Poslední náš článek se jmenoval: „Jak to říci energicky?“ Ale zatím ukázalo se potřebným změnití titul. Minulého týdne byl konečně jmenován šéf činohry Národního divadla — nyní už tedy nejde jen o to burcovat lidi, aby energicky řekli pravdu o uměleckém stavu naší první činoherní scény. Jsme už dále: vyskytla se důvěryhodná osobnost, již bylo dáno tolik pravomoci, aby mohla jednati. Seskupme před ní aspoň všechny ty stesky, které v přítomné debatě o stavu Národního divadla pronesla oficiální kritika, a požádejme tuto osobnost, aby jednala.

S profesorem O. Fischerem dostává se do čela státní činohry muž vzácné slušnosti osobní — příznivá to okolnost pro řízení ústavu, kde je třeba jednati s jedinci zvláštějšími a nervosnějšími, než je úřednictvo třeba Obilní společnosti, a kde tedy osobní takt bude hráti vždy velkou roli. Přichází s ním do Národního divadla zároveň muž, který po dlouhá léta stál blízko vývoji našeho divadla po stránce literární. „Bušime — vy i my — kovem slova do toho tajuplného dění, jehož řecké jméno je drama,“ řekl v nástupní řeči shromážděným hercům. Jsme přesvědčeni, že, ačkoliv osobně blíží se k divadlu se strany slova, s „klíčem řeči v ruce,“ jak praví, nezapomene O. Fischer nikdy, že to není stránka jediná a že kult slova sám není s to vytvořiti dobré divadlo. Jak už estetikové minulého století zjistili, je divadlo jakýsi „souhrn uměn“, a vedle klíče řeči je třeba míti v ruce i klíče gesta, tvaru, barvy a pohybu. Nadvláda literátů v divadle mohla by vésti k tomu, že by dramata byla spíše recitována než hrána. Velké zkušenosti, jichž O. Fischer dlouhým pozorováním divadla nabyt, dostatečně ovšem zabraňují, aby upadl do omylu tak primitivního. Úzká spolupráce s režiséry, o kterou, jak se zdá, chce se opřít, zaručuje, že divadlu bude možno se vyžít po všech stránkách.

Povolání O. Fischera na toto místo je třeba uvítati jako nejšťastnější volbu té doby možnou. Prosíme však, aby nám dovolil mu připomenouti, že aktuálním

problémem šéfa činohry Národního divadla zatím není, jak jemně cítit, nýbrž jak energicky jednat. Nejkrásnější plán není nic platen, nebude-li prosazen. Činohra Národního divadla trpěla pod mnohými nepříznivými vlivy, kterým dosavadní umělecká správa nedovedla dostatečně čelit. Je nepochybně úkolem nového šéfa, aby tyto vlivy omezil. Aby dovedl strhnouti na sebe odpovědnost, která mu patří a kterou do dneška měl bůhví kdo, často někdo docela skrytý. Neodvažujeme se předpovědět, že to půjde bez bojů.

Nad činohrou Národního divadla vytvořila se po postátnění mohutná nadstavba byrokracie, zřejmě se těšící ze své moci a zřejmě tuto moc na stále nových oborech zkoušející. Nevytýkejme úředníkům činnost, ke které jsou povoláni: i na divadle musí být pořádek, správu ústavu tak velikého nelze vésti bohémsky. Nýbrž vytýkejme úředníkům, že se pletou do činnosti, ke které povolání nebyli. Není možno vysvětliti ani snahou o pořádek ani prosazováním spořivosti, jestliže byrokracie strhovala na sebe také rozhodování o tom, jak mají role být obsazeny, jaké kusy mají být přijaty nebo odmítnuty, jaké dekorace mají být vybrány. Nepatří k dobrému úřadování, aby dokonce žena divadelního byrokrata telefonicky oznamovala herci nebo herečce (dříve ještě, než na př. režisér o tom ví), že k jejímu srdečnému potěšení dostane roli v tom či v onom kuse. To není pořádek, to jsou projevy vůle k moci a „příjemného návyku působení.“ Stav v Národním divadle byl takový, že režiséři a herci i ve své umělecké činnosti byli vedeni za ruku byrokratem. A bylo to zálibné, pevné, takřka železné sevření. Poněvadž úředník ani tehdy, je-li povoláván k vykonávání vlivu v divadle, není povinen předložiti lékařské vysvědčení o zdravotním stavu svého vkusu, přicházela s vládou byrokracie do divadla také vláda vkusu dosti pochybného. Paní Anna Sedláčková byla jistě herečka bohem nadaná. Její přirozený talent, pevně ovládaný uměleckým vůdcem, byl by mohl přinésti nesmírný užitek. Na neštěstí přinesla si s sebou do Národního divadla také špatné záliby a trochu vkusu z předměstských scén. Šlo o to, čím charakter bude silnější a kdo koho ovládne: zda divadlo pí Sedláčkovou, jak by se slušelo, nebo pí Sedláčková divadlo. Stalo se to druhé. Divadlo otevřelo svou náruč: poslužte si, milostpaní! přejete-li si tak, tedy ovšem tak! Nebylo by se tak mohlo státi, kdyby divadlo nebyla už i umělecky ovládala byrokratická klika, pro niž a pro jejíž rodinné příslušníky bylo vrcholem uměleckého požitku viděti štíhlou a půvabnou siluetu pí Sedláčkové v nějakém plačtivém kuse nebo v nějakém francouzském kousku pro zasmání. Pan dramaturg Goetz, jako obyčejně, se přizpůsobil, a, opět jako obyčejně, vynašel i pro tuto situaci novou estetickou terminologii, dovedně nebo aspoň mnohomluvně zastírající pravý stav věcí, jehož skutečnou podstatou byl úpadek uměleckých cílů. Dokonce i sebedůvěru ztrácející a srážkám s byrokracií, jež již byla silnější než on, se vyhýbající Hilar udělal co mohl, aby se přizpůsobil, ba pokoušel se předstírat i nadšení.

Jedním z předních úkolů nového šéfa činohry zřejmě bude požádati byrokracii, aby umělecké činitele laskavě propustila ze svého stisku, a požádati ji o to tak důrazně, aby to na ni udělalo dojem, a postaviti ji před odpor, kdyby její laskavost nevystačila. Musí býti konečně přesně stanoveno, komu co je do čeho a

šéf činohry bude na to patrně musít naléhat, i když by se snad raději zabýval problémy estetickými. Říká se, že byl nedávno vypracován statut Národního divadla. Neměl by zůstat tajemstvím. Zdá se, že takový statut může býti vypracován jen na rozumných zásadách, a jedině rozumnou zásadou je ponechati uměleckému šéfu umělecké rozhodování. Je věru na čase, aby otázka kompetence byla vytažena na světlo z přitímí, ve kterém ji dosud leckterí interesenti záměrně udržovali. Tak na př. je naprosto nezbytno vyjasniti i otázku, jestli tak zvaná úsporná ministerská komise, která se vyvinula ve vedlejší a pravděpodobně silnější vládu, je opravdu úspornou komisí nebo stupněm, po kterém má někdo opět vystoupiti k moci v Národním divadle, nebo mučírnu pro umělecké šéfy. Pan Rutte vylíčil nedávno poměry v této komisi takto: „Věci dospěly tak daleko, že dr. Hilar navštěvoval přímo s hrůzou její schůze, kde byly na něho nalíčeny na všech stranách důmyslné pasti.“ Snad tato komise také se někdy rozpomněla na svůj původní úkol a ušetřila nějaké peníze, ale rozhodně nešetřila nervů a sebevědomí umělců. Je to zcela absurdní stav, jestliže taková instituce, utvořená k podpoře divadla, místo toho dovoluje si vymýšlet více nebo méně důmyslné nástrahy. Představuje-li si někdo v ní dále svou činnost tímto způsobem, pak to jistě není příliš odvážný myšlenkový pochod, dospěje-li se k názoru, že musí jíti po dobrém nebo po zlém pryč.

S touto nadvládou byrokracie vedení činohry Národního divadla dosud nebojovalo dosti statečně: pan Goetz, který před svým svědomím dovede omluvit každý směr a pro každý vynalézt nějakou interesantní vignetu, nevěděl snad ani dost dobře, zač má bojovat; Hilarovy síly byly podryty, a p. Lom, který přišel po něm, spojoval ve své osobě dvojí funkci, byl zároveň i byrokratickým i uměleckým vůdcem a s ošklihostí odmítal myšlenku, že by měl bojovat sám proti sobě. Zdá se, že umělecký šéf opery, Ostrčil, nebyl tak ustrašen a dovedl se vzdorněji postaviti.

Je na novém vůdci činohry, aby se pokusil obnoviti porušenou rovnováhu mezi oběma skupinami funkcionářů v divadle. Pokud se v této debatě kritika o těchto věcech vyslovila, bude jí mít vůdce činohry, pokusí-li se o to, celou na své straně, snad mimo jednoho nebo dvou lidí, kteří už docela uschli a kteří chodí do divadla a píší o něm už z žádného popudu jiného než z nepřekonatelného návyku.

Žádné nápravy umělecké úrovně státní činoherní scény není možno docílit, nezvolní-li se její pracovní tempo. O tom, že i správa divadla si aspoň teoreticky tuto potřebu uvědomuje, svědčí její nedávné ohlášení veřejnosti, že se jí podařilo snížit počet premiér. Zvolnění tempa je věcí, které nový šéf činohry bude musít věnovat aspoň polovinu svých myšlenek, než se bude moci zálibně zahlubávat do krás dramatické poesie. Jinak se žádná krásá dramatické poesie ve své plnosti na jevišti neobjeví.

Ve své odpovědi vyslovil p. dramaturg Goetz domněnku, že, rozumí-li mi dobře, volám po tom, aby se i na státních scénách zavedl systém seriový, t. j. onen systém, kdy divadlo den za dnem, jako na př. scéna Voskovce a Wericha, hraje týž kus, až docela vyčerpá reservoir publika pro něj. Ovšem že mi dobře nerozumí. Řekl bych dokonce, že, rozumím-li já dobře

p. Goetzovi, ani mi nechce dobře rozumět, aby si svou úlohu ulehčil.

Národní divadlo má rozmanité úkoly a musí mít také rozmanitý repertoár. O tom není pochyby a to není předmětem kritiky. Předmětem nespokojenosti jest, že Národní divadlo obyčejně kusy, které provozuje, posílá do záhrobí po tak malém počtu repris, jaký by i každé divadlo malé s trochou ctižádosti považovalo za nedůstojný pro sebe. Nepřejeme si, aby Národní divadlo hrálo jeden kus nepřetržitě po tři měsíce, ale rozhodně si přejeme, aby cítilo zdravou ctižádost upoutati výběrem i provedením hry pozornost publika natolik, aby ji nemusilo bráti z repertoáru dříve, než ještě v týdenících dozní kritiky o ní. Je také příliš ochotné nedorozumění, podsunuje-li se mi, že žádám, aby Národní divadlo hrálo Neillovu „Elektru“ stopadesátkrát, hraje-li „Osvobozené divadlo“ stopadesátkrát nějakou svou revui. Neboť nezapomínám, že státní scéna má úkoly umělecky výchovné, při nichž teprve musí zápolit s vkusem publika a tahat je do výše; při takových čestných příležitostech nikdo nežádá, aby se soutěžilo v počtu repris. Ale kdo se odváží říci, že státní scéna hraje samé „Elektry“ nebo „Marie Skotské“? Poslouží nám každý měsíc nějakou nevínočnou veselohrou, která nebývá o mnoho rozumově důstojnější než to, co se hraje na př. u p. Vlasty Buriána. Proč i takovou veselohru je nuceno mnohem dříve sejmouti s repertoáru než citovaný p. Vlasta Burián? Nesrovnávám počet repris nějaké tragedie v Národním divadle s počtem repris nějaké komedie u pana Buriána. Ale srovnávám počet repris tehdy, jestliže obě divadla hrají veselohry, a pozorují-li nápadný nepoměr, pátrám po příčině. Při tom ani pedanticky nežádám, aby počet repris byl přesně stejný. Děkuji za upozornění, že Národní divadlo má větší počet míst než scény Voskovce a Wericha a obou Buriánů. Mám dojem, že to také vím. Stačilo by ctižádosti, kterou za Národní divadlo cítím já, když jeho správa zdá se jí být prosta, kdyby Národní divadlo dovedlo přivábit na každou svou hru, která není zrovna uměleckým výbojem, aspoň přibližně stejný počet publika jako ona divadla malá. Myslím, že je to v podstatě otázka dokonalosti a zajímavosti provedení. Ale tu jsme opět u otázky chvatu, který je jediným skutečným uměleckým směrem Národního divadla. Práce chvatná je i zde málo platná.

Byly a jsou určité náměty, jak zpomalit tempo práce v Národním divadle, aniž by bylo třeba opouštět abonentní systém, jehož se správa divadla drží jako dítě máminých šosů. Tak se na př. už dávno navrhuje rozšířit kruh abonentů o nové vrstvy, pokusit se založením nějaké organizace po způsobu německé Volksbühne připoutat k Národnímu divadlu nové, byť neměšťanské publikum. Základem pro to by mohla být úzká spolupráce s korporacemi, které už dnes občas pro sebe jednotlivá představení zakupují, Ústřední školou dělnickou počínajíc a abonenty denních listů končíc. Samo toto opatření by zvolené hře mohlo zajistit o několik vyprodaných domů více, což znamená zbavení se nutnosti zase jedné chvatně udělané premiéry. Pak se také rozumně navrhuje, aby soubor Národního divadla občas hostoval na Vinohradech a vinohradští aby za to přišli se ukázat do Prahy. Také to, poněvadž jde o publikum částečně

jiné, mohlo by znamenati o několik repris pro hru více.

Avšak divadelní byrokracie, starající se tolik o zasahování do umělecké správy, neměla patrně čas takovými návrhy se zabývat i zastrčila je na dno svých zásuvek, kde je někdo zase bude musit objevit.

Velmi ochotné nedorozumění povstalo také stran toho, co jsem napsal o režisérech Národního divadla. Kdekdo se za ně chvěl rozhořčením. Klade-li mi někdo otázku, zda „Marii Skotskou“ režíroval inspicient, je to dětinská otázka. Nenapsal jsem, že režiséři Národního divadla jsou svou povahou inspicienti (ačkoli i aspoň na jeden takový příklad by bylo možno ukázati), nýbrž napsal jsem, že při způsobu práce, k níž je každý na Národním divadle nucen, „klesají téměř do role inspicientů“. Dovolte dva citáty. V anketě o Národním divadle v „Literárních novinách“ napsal ministr Krčmář:

„Že se na příklad zkouška nemůže konati, protože zaměstnané síly jsou zaměstnány ještě v jednom nebo dokonce ve dvou zkouškách současných, není vzácnost. Že se novinka zkouší nejvýš tři neděle, je docela běžné. Ale že se režisér s novinkou dostane ke zkoušce na jeviště nejvýše tři až čtyřikrát, to už nehraničí se šmírou, to už je šmíra.“

A Václav Vydra napsal v téže anketě:

„Národní divadlo produkuje asi 30 premiér v deseti měsících (!) . . . Nesmí se žádat od jednoho režiséra, aby byl hotov se svou prací sotva za 14 dní nebo i méně, když jinému nestačí tři měsíce.“

Je-li tomu tak, kdo tedy dělá z režisérů inspicienty? Já nebo systém, který je nutí k práci, při níž i Reinhardt nebo Tairov by sotva měli čas k něčemu více než k provozování trochu inspicientství? Dosud se pánové ujímali režisérů pouze slovy, což je laciné. Necht' se jich ujmou nyní také činy, což bude nesnadnější, neboť bude třeba poskytnouti režisérům slušnější podmínky k jejich práci, i pro leckoho osobně dražší, poněvadž leckdo se bude musit vzdáti toho, nač si zvykl, totiž toho, že se do režisérový práce plete a rve mu z rukou rozhodování. Pan dramaturg Goetz se ujal režisérů opravdu skvělým rétorickým výkonem, ale aby jim skutečně pomohl, bude na př. třeba aby i on vzdal se zasahování do toho, jak má býti která role obsazena, a aby to ponechal režisérovu pojetí. Totéž ušlechtilé odříkání si budou ve prospěch tak vroucně milovaných režisérů musit uložit i jiní pánové a paní také pokud se týká toho, jak mají vypadati dekorace. Pak, až režisérovi bude dána plná kompetence a až bude zbaven nutnosti nedůstojného chvatu, bude režisér teprve moci býti tím, čím býti má.

Nástupem O. Fischera vstupuje Národní divadlo do nové éry, doufejme že do šťastnější. Tato polemika týkala se poměrů minulých. Rád jí proto zanechávám.*)

*) Jedinou poznámku ještě musím učiniti. Důrazně žádám p. E. Konráda, aby zanechal špatných mravů a aby se držel toho, co jsem napsal, a aby na podporu své chabé posice nezakládal své polemiky na předělávání našich soukromých rozhovorů tak, jak se mu zdá, že toho nyní potřebuje. Byl bych nerad, kdybych musil litovat osobního styku s ním nebo ho žádat, aby příště o našem každém hovoru podepsal protokol. Naděje, že se mu snad podaří ukout nějakou intriku, sice by mohla jeho svrchované špatné mravy vysvětlit, ne však omluvit. Naprosto není na př. přípustno, aby on za mne samovolně a podle vlastního uznání formuloval můj poměr k jednotlivým osobnostem nebo dokonce můj umělecký program. Ostatně je to i jako intrika neúčinné, aspoň pokud se týká slušných a rozumných lidí. U těch takové symfonie na téma „ten povídal, že ten druhý povídal“, jdou jedním uchem dovnitř a druhým ven.

věda a práce

S. Semrád:

O Staré město pražské

Nedávno vzbudila ve veřejnosti i v denním tisku značný zájem studie Starého města pražského, kterou vypracovalo pracovní sdružení skupiny architektů SIA. Studie byla nejprve vystavena v uměleckoprůmyslovém museu na výstavě československé architektury a v minulém měsíci odevzdána městu Praze. — Úlohy, které by se v Praze měly řešit, je mnoho. Úprava Žižkova, regulace okrajových čtvrtí, otázky komunikační atd. Úprava Starého města — je pouze jednou úlohou mezi všemi ostatními. Od dob asanace židovského města se vlastně v této věci nestalo nic. Svého času jistý vztah k Starému městu měly studie spojení Čechova mostu s Letnou. Byl to známý spor „tunel či průkop či serpentiny“ a jména profesorů Balšánka, Kouly a Engela jako autorů jednotlivých projektů. Ponenáhlu se ustaloval názor zachovat Staré město za každou cenu. Za svůj ho přejala i státní regulační komise a hájily i hájí ho též památkářské kruhy.

Co se má zachovat ze Starého města?

Jaký je vlastně současný stav Starého města pražského? Prohlédneme-li si pokud možno podrobně Staré město — jednotlivé jeho prostory, jednotlivé domy — což právě učinila zmíněná skupina architektů, tu seznáme, že souvislá oblast cenná historicky i po stránce architektonické, tvoří jeho jádro. Jsou to ulice a domy kolem Staroměstského náměstí a hlavně v části od něho na jih a jz. Kromě tohoto jádra jsou cenné objekty ojedinělé na př. Anežský dvůr, U milosrdných, Sv. Haštal, Sv. Duch a Sv. Salvátor, Židovský hřbitov atd.

Oblast, která jest větší než polovina celé rozlohy Starého města, jest vybudována většinou po roce 1870 a značná část dokonce v době po světové válce. Při nové výstavbě se postupovalo podle absurdní zásady: zachovat půdorys Starého města. Že je to zásada absurdní, plyne z prosté skutečnosti, že město je útvar prostorový. A tudíž zachováme-li jeho půdorys — zachováme pouze dva rozměry. Třetí rozměr — výška — se totiž vesměs při výstavbě nových částí měnil. Obyčejně se zastavovalo výše — než bylo původní zastavení. Tím se ovšem měnil zcela charakter. Marně se pak ptáme, proč na př. ulice Rybná jest tak křivolaká — když většina domů v ní jest nových a nejen to, že se při nové výstavbě rozšiřuje. Stejně tak ulice Dlouhá. V ní dokladem, jak nesprávně si počínáme se starými památkami, jest krásný barokní dům vedle Velké operety, který původně skvělý v poměrech i detailech naprosto přestal dobře působit po — nástavbě. Stejný příklad poskytuje nám i v Melantrichově ul. dům č. 1 a řada jiných. Tím vším mění nově přestavovaná a budovaná část zcela svůj charakter — přes to, že je stavěna podle zásady zachovat půdorys starého města. Bloky původně nízce obestavěné s velmi pěknými vnitřními dvory, obyčejně zahradně upravenými, se obestavují větším počtem pater, ve vnitřku bloků přibýlo různých přístavků a dvorních křídel. Důsle-

dek toho je též snížení hygienické úrovně těchto částí. V blocích není tolik vzduchu o slunci ani nemluvě. Jiný důsledek je, že zelená t. j. stromovým osázená plocha je za nynějšího stavu menší než byla původně.

Po tomto rozboru, jehož výsledek bude pro mnohého překvapením dojdeme jednoduchou úvahou ke dvěma zásadám pro úpravu Starého města: 1. Zachování i konservování historicky i umělecky cenného jádra. 2. Postupné přestavění všech zbylých částí zcela moderním způsobem, samozřejmě za předpokladu zachování a úpravy všech cenných izolovaných objektů.

Jak upravit co zachováme.

Úpravu starého cenného centra nutno si představit tak, že zpřístupníme vesměs vnitřky t. j. dvory bloků širšímu obecnstvu. Provedeme ozdravení jednotlivých domů zavedením nezbytných vedení kanalisace vody a elektřiny. Tak vytvoříme z tohoto centra pokladnici staré kultury, návštěvníky hlavně z ciziny hodně vyhledávanou. Zastavení zbylých částí provedeme rovnoběžnými řadami podle moderních zásad. Zvětšíme tak výměru zelených ploch, uvolníme prostory, prospějeme ozdravení města a zvýšíme nesporně celou výnosovou hodnotu domů. Taková regulace neobešla by se bez jistých zákonných ustanovení, řízení vyvlastňovacích a pod. Nejlépe by ovšem bylo celou úpravu provést najednou — velkoryse. Úprava po částech nevyžaduje takových radikálních zásahů hospodářských a proto je snáze uskutečnitelná. Technicky i hospodářsky se dá dobře provést.

S tím souvisí i úprava bloků mezi ulicemi na Příkopech a ulicí Rytířskou a dalších bloků při ulici 28. října a třídou Národní, které lze hospodářsky daleko více zhodnotit a přeměnit tak ve skutečný střed obchodní — zavedením paralelní třídy, která by se provedla zase postupnou adaptací a která by mohla sloužit i pro parking. Odlehčila by dnes dopravně přetíženým Příkopům a Národní třídě.

Zase tunel...

Zmíněná pracovní skupina architektů navrhuje též přímé spojení Václavského náměstí s mostem Svatopluka Čecha a s mostem Mánesovým a dalšími oblastmi Letné a Dejvic — tunelem, který by vstoupal na Václavském náměstí a vyústoval v Pařížské třídě. Tento tunel není otázkou zásadní povahy pro Staré město. Je nesporné, že by velmi odlehčil přetížení okruhu Národní třída—Příkopy. Ovšem účel přímého spojení Václavského náměstí s Čechovým mostem jest problematický. Zdá se, že větší význam bude mít spojení s mostem Mánesovým jako spojení přímější směrem k Dejvicím. Ovšem i pro toto spojení by měl navrhovaný tunel velký význam. Námitky estetického rázu — obavy před neestetickým dojmem vstupu do tunelu na Václavském náměstí nejsou celkem opodstatněny. Tunel by sloužil dopravě tramwayí a auty a mohl by být i částí připravované linky podzemní dráhy. Zavedením tunelu a provedením západovýchodní autobusové dopravy v severní části — by bylo zbaveno jádro Starého města tak znepokojujícího provozu auty a elektrickými drahami.

Jak bylo výše řečeno, je Staré město pouze jeden z četných problémů Velké Prahy. Státní regulační ko-

mise, která až dosud měla za úkol bdít nad jejím vývojem — nebyla ani časově schopna dořešit všechny úlohy. Dnes, kdy její funkční období a její působnost končí, jest město Praha a stát před úkolem, jak pečovat dále o správný vývoj města. Je jasno, že iniciativa a nadšení, kterou ukázalo několik mladých architektů na příkladě Starého města — nemohou stačit na dořešení výstavby Prahy jako celku — ani jejich jednotlivých částí. Soukromá iniciativa může být pouze impulsem. Ostatně i studie Starého města, o níž byla řeč, by předpokládala doplnění přesným plánem hospodářským, statistickými údaji atd. K tomu všemu ovšem nemůže nadšení stačit. Čím dále tím jasněji se ukazuje, že bylo velikou chybou, že státní regulační komise neměla k dispozici — nezávislý vědecký stavební a regulační ústav. Ten by byl pracoval na podkladech statistik a dané úkoly by řešil v několika nejlepších alternativách. Na podkladě jeho výsledků by se teprve měla činit rozhodnutí ve výstavbě města. — Nadále město Praha a jiná velká města se bez takového vědeckého ústavu neobejdou. Každému je jasno, že kapitál, investovaný do takového zařízení by byl nejlépe uloženým kapitálem. V cizině pochopili už dosti dávno důležitost takových ústavů. Tak v Americe v Bostonu už v r. 1932 vznikla novou kancelář studijní (Emergency Unemployment Fund) nejprve ze soukromé iniciativy — ze které se později vyvinul řádný studijní vědecký regulační ústav. Byly tam vypracovány na př. statistiky: hustota obyvatelstva po blocích, dopravní poměry, majetkové poměry, cena pozemků i budov, užití parcel, typy budov, nepronajaté byty atd. atd.

dopisy

O reformu právnického studia

Vážený pane redaktore,

v říjnu nastala znovu diskuse o reformě vysokoškolského studia, která se pak točila konkrétně okolo otázky reformy studia právnického. Hlavně profesori se ozvali. V *Přítomnosti* p. Veisl vytknul studentům a jejich organizacím, že zůstali při této diskusi zcela stranou, jako by se jich ani netýkala. Ale tomu se p. Veisl nemusil divit; většina studentů hledí jen, aby byla co nejdříve a s co možná nejmenší námahou a nejmenšími náklady hotova — a pak ať přijde cokoli. Zatím každá reforma věští jen zostření studia, zvětšený rozsah látky a je tedy nepřijemná. Studentstvo jako celek má dnes hlavní starost o zabezpečení existence. Je to pochopitelné, ale má to bohužel ten následek, že jen řídicí jednotlivci mají k studiu opravdový vztah.

Reforma právnického studia je patrně nejpotřebnější. Mohla by se především zavést diskuse o tom, zda je správné pojetí právnické vědy, jaké panuje na pražské fakultě a které v podstatě znamená vychovávat ze studentů advokáty a soudce a nic víc. Právnik podle tohoto pojetí je ten, kdo do podrobnosti ovládá naše pozitivní právo, a to hlavně ono, které se

zkouší u judičiální státnice. Právní věda se tak redukuje téměř jen na právní dogmatiku. Proto na př. právní filosofie je zde známa jen tak, že po 2 semestry je nutno si ji dát zapamat. Brněnská fakulta vlivem Weyrovým a Englišovým má už jiný charakter; neučí se jenom právo — učí se a myslí se také o právo, o státu, o národním hospodářství.

Pražská fakulta má následkem toho tu specialitu, že všechen zájem studentů se upne k judičiální státnici a k 3. státovědecké se chodí po půlroční přípravě. Ale vyskytli se také chlapíci, kteří k ní šli úspěšně po tříměsíční přípravě ze skript. A zase teorie je podeceňována. Ústavní právo je úplná Popelka, kterou ani studenti, ani jeho řádný profesor neberou tragicky; o národním hospodářství je možno se vyjádřit jen s největšími rozpaky (pověst, že bude jmenován nový řádný profesor — mluvilo se o prof. Mackovi — se bohužel ukázala lichou); mezinárodní právo, které se zkouší jen u rigoroza, se odbude za pár dní až po státnici. Zato se už systematictější pěstuje finanční věda a čím dál více finanční právo — a správní právo je opravdový postrach studentů, protože látka je velmi rozsáhlá a nepřehledná a kandidát může být u zkoušky přiskřípnut i na nějaký předpis o provazolezcích anebo na nějaký nálezn Nejvyššího správního soudu, nebo i na paragraf nějakého císařského nařízení, které si už dávno odbylo stoleté jubileum. — Tedy stále stejný obraz: právník je ten, kdo ovládá velké množství právního materiálu. Snad se tomu říká příprava pro praxi a ze studentů budou dobří advokáti, soudci, úředníci zemského úřadu, berní správy. Ale je to studium státovědecké? Měl by se vypsát konkurs na studenta, kterého tato právnická výchova podnítila k hlubšímu studiu o státu, o podstatě práva, o poměru práva k filosofii, o vlivu osvícenství na právní řád rakouský, o demokratickém pojetí práva. Vskutku je už na čase oddělit studium státovědecké od judičiálního a dbát pak toho, aby ti státovědečtí studenti se dostali opravdu na úroveň státovědy. —

Jistě by se dala napsat ještě dlouhá kapitola o tom, co a jak reformovat. Ale je snad dovoleno i studentovi, aby kriticky viděl, že také reformy plánují a hlavně provádějí jenom lidé, a aby si tedy nedělal ilusi o tom, že s novým studijním plánem zavládnou nové studijní metody a tak říkajíc nový duch. Ani také nelze všechno čekat od vysoké školy a shora. Vysokoškolští studenti jsou už přece dost staří na to, aby si uvědomili, že redukují si studium na biflování ke zkouškám, ponížují se sami před sebou i před celou veřejností a že pak není divu, že s inteligencí kdekdo vytře podlahu. Je právě vážná otázka, zda přes všechny hmotné obtíže, jež krize přináší, bychom neměli přec jen hlavně věřit ve svoje vědění, mít k němu větší lásku a zájem o studium učinit svou primární starostí, kdežto zájem o organizování studentstva pro sociální požadavky teprve sekundární starostí. Říkám to jako socialista, který ví, jak to dnes s mladou inteligencí chodí, ale říkám to zároveň jako student, který viděl, divil se, hrozil se, že jeho kolegové (a neúspěšní studenti) byli na hony vzdáleni toho, aby jevíli jakýkoli zájem o studium a o vědu, když zrovna nemusili pracovat ke kolokviu nebo k státnici.

S veškerou úctou oddaný

JUC. S. V.

Virtuoska na housle Ervina Brokešová
přijímá nadané žáky - Praha XII, Kolínská 4 - Tel. 535-66

Původní spolehlivá americká zlatá plnicí pera

Výhradní prodej má firma

Karel Kellner, Praha - Václavské nám. 61 - Dlouhá třída 17 - Račte si vyžádati náš ilustr. prospekt

Conklin

se znamenitě osvědčují a poskytnou každému největší míru uspokojení. CONKLIN znamená přesnost a pokrok!